

ČESKÝ JAZYK

... rozumím světu

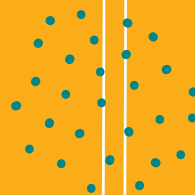

UČEBNICE PRO 6. ROČNÍK

základních škol a víceletá gymnázia

1. DÍL

OBSAH

1. Do tajů komunikace

KOMUNIKAČNÍ VÝCHOVA

- 8 — Jak se dorozumíváme
(verbální, neverbální komunikace)

SLOHOVÁ VÝCHOVA

- 11 — Proč je důležité umět dobře psát

JAZYKOVÁ VÝCHOVA

- 13 — Co je to jazyk?
(jednotky jazyka; mluvená, psaná forma)

MOJE POKROKY

16

2. Proč komunikujeme?

KOMUNIKAČNÍ VÝCHOVA

- 18 — Co říkáme a co tím ve skutečnosti
myslíme
(komunikační funkce)

SLOHOVÁ VÝCHOVA

- 20 — Účel textu
(piktogramy; funkční styly)

JAZYKOVÁ VÝCHOVA

- 22 — Zvuková stránka jazyka
(hlásky; spodoba znělosti; slabiky;
slovní přízvuk; větný důraz, větná
melodie)
- 26 — Slovní druhy: úvod
- 28 — Podstatná jména: význam
(pod. jm. abstraktní, konkrétní; obecná,
vlastní)

MOJE POKROKY

30

3. Jak s námi mluví minulost

KOMUNIKAČNÍ VÝCHOVA

- 32 — Dědictví (v) řeči
(písemné a ústní předávání informací)

SLOHOVÁ VÝCHOVA

- 34 — Sloh a styl

JAZYKOVÁ VÝCHOVA

- 36 — Podstatná jména: mluvnické kategorie
a tvary
- 40 — Podstatná jména: procvičujeme si
skloňování
- 41 — Skloňování názvů párových částí těla

MOJE POKROKY

42

4. Jízdní řád komunikace

KOMUNIKAČNÍ VÝCHOVA

- 44 — Pravidla komunikace
(pravidla psaná a nepsaná)

SLOHOVÁ VÝCHOVA

- 47 — Příprava textu a práce se zdroji
(shromažďování informací, zdroje,
myšlenková mapa)

JAZYKOVÁ VÝCHOVA

- 50 — Přídavná jména
(přídavná jména tvrdá, měkká)
- 54 — Přídavná jména přivlastňovací

MOJE POKROKY

56

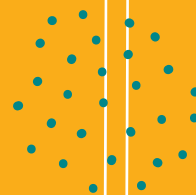

ČESKÝ JAZYK

... rozumím světu

Hana Dufková, Kamila Homolková,
Mikuláš Preininger, Pavlína Synková,
Jana Šindlerová, Kateřina Šormová

UČEBNICE PRO 6. ROČNÍK

základních škol a víceletá gymnázia

1. DÍL

Symboly používané v učebnici

 základní úroveň

  lehce pokročilý

  pokročilý

1

Do tajů komunikace

- Nejstarší dochovaný dopis je 4 000 let starý.
- V roce 490 př. n. l. přibíhá do Athén na smrt znavený řecký voják Feidippidés oznámit vítězství v bitvě u Marathónu.
- Ve 12. století vyznává lásku krásné šlechtice milostnou písní neznámý trubadúr.
- Roku 1493 líčí Kryštof Kolumbus v dopise španělské královně dojmy z neznámé divočiny, ačkoli stále ještě netuší, že ve skutečnosti objevil nový kontinent.
- Roku 1903 posílá americký prezident Franklin Roosevelt britskému králi Eduardu VII. první rádiovou zprávu přes Atlantický oceán.
- V roce 1971 je odeslán první e-mail.
- O šest let později letí do vesmíru pozlacená gramofonová deska s informacemi o rozmanitosti pozemského života – vzkaz mimozemským civilizacím.
- V roce 2004 vzniká Facebook – sociální síť, která propojí miliardy lidí po celém světě.

Jak se dorozumíváme

Závada

Tramvaj sebou cukla a zastavila se, světlo zhaslo. Lidé si začali něco mumlat, a když uplynula dobrá minuta a vůz se nerozjel, zakřičel někdo směrem k řidiči: „Hej, tak co bude?!“ Jirka seděl úplně vepředu. Viděl, jak se s trhnutím otevírají dveře řidičovy kabiny a ven se kutálí mohutná postava v reflexní vestě: „Výstup předními dveřmi, haló, výstup předními dveřmi! Dál nejedeme, technická závada!“ Nespokojené hlasy na okamžik zesílily a pak se všichni začali hrnout k východu.

Tma pohltila celou ulici. Byla plná stojících aut, o nějakých sto metrů výš ji přehrazoval kamion. Jirka se prosmýkl mezi auty k chodníku. Řidiči seděli ve tmě na svých sedadlech nebo se opírali o kapoty a čekali.

„Haló, víte někdo, co se děje?“ slyšel Jirka osamělý výkřik, ale nezaslechl žádnou odpověď. Na kraji silnice málem vrazil do policisty, který se snažil udílet nějaké pokyny, jenomže ho nebylo ani vidět, ani slyšet. Jirka pokračoval po svých ulicích vzhůru. Domů to má ještě kus, pomyslel si. Nevadí, stejně nechtěl být sám doma po tom všem.

„Můžu se ještě stavit? Potřebuju něco probrat,“ poslal esemesku a odpověď od En přišla za pár vteřin: „Ok. Tonda je tu taky.“

MATOCHA, V. Prašina. 2018. Upraveno.

1 PRÁCE S TEXTEM

Rozhodni na základě úryvku, zda jsou následující tvrzení pravdivá.

1. Na ulici byla tma.
2. Tramvaj se srazila s havarovaným kamionem.
3. Vedle stojící tramvaje jezdila auta.
4. Jirka se ptal řidičů aut, co se děje.

+ 2 PRÁCE S TEXTEM

Pracujte ve skupinách. Vyberte si jednu postavu z textu: cestující v tramvaji, řidiče tramvaje, Jirku nebo policistu. Řekněte o ní:

1. co všechno používá, aby se dorozuměla s okolím (např. hlas, ruce, oblečení);
2. co je při tom jejím cílem (např. něco se dozvědět, někoho varovat, přivolat pomoc);
3. zda se jí to daří, nebo ne, a proč.

DOROZUMÍVÁNÍ neboli KOMUNIKACE

Slovo **komunikace** znamená výměnu informací mezi dvěma a více lidmi. Při komunikaci:

- něco **sdělujeme**, např. co se stalo, jak je potřeba se zachovat;
- něco **sdílíme**, např. svou zkušenost, názor nebo pocity;
- **navazujeme a udržujeme vztahy**.

- 3** a) Vzpomeň si, jak doposud probíhal tvůj den, a vyber tři situace, ve kterých jsi někomu něco sděloval/a.
b) Zapojil/a jsi při tom kromě hlasu i části těla? Jak?
c) Použil/a jsi nějaké nástroje nebo technologie?
d) Odpovědi porovnej se spolužáky.

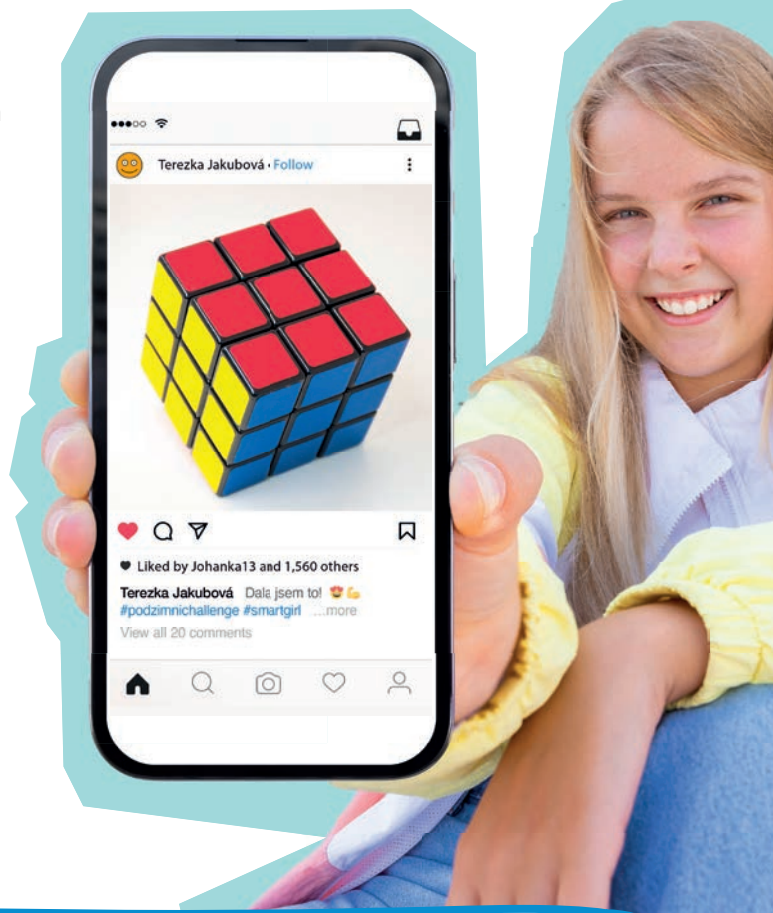

- 4** a) Rozděl tyto způsoby předání zprávy na ty, které používáš, a na ty, které jsi nikdy nepoužil/a.
e-mail — chat — vzkaz na kousku papíru — poštovní holub — sms — telefonní hovor — pohlednice — kurýr¹ — kouřové signály — rozhovor z očí do očí
- + b) Vyber, které způsoby předání zprávy bys nemohl/a použít, pokud by nešla elektřina.
- + c) Prvních sedm způsobů seřaď od nejstaršího k nejmladšímu. Můžeš použít internet.

VYSVĚTLIVKY

¹ **kurýr** – je osoba, která má za úkol rychle dopravovat zprávy nebo zásilky

- 5** a) Představ si následující situace. Ve dvojici řekněte, ve kterých situacích se komunikuje převážně slovy a ve kterých beze slov (např. pohybem rukou, výrazem obličeje).
1. Spolužák ti o přestávce podává časopis se slovy: „Na, to je to číslo, co jsi chtěl. Teď ho pár dní nebudu potřebovat.“
  2. Odcházíš od babičky a ona ti z okna mává na rozloučenou.
  3. Před tréninkem ti přijde sms od trenéra: „Jsem nemocný a musím trénink zrušit, omlouvám se.“
  4. Na sociální síti narazíš na kamarádčin příspěvek (viz obrázek).
- + b) Co všechno kromě slov se na komunikaci v těchto situacích podílí?

Základní **prostředky dorozumívání** dělíme na **řečové**, **neřečové** a **smíšené**.

Řečová (verbální) komunikace je výměna informací pomocí slov – mluvenou řečí nebo jejím písemným záznamem.

Neřečová (neverbální) komunikace je výměna informací jiným způsobem než řečí. Patří sem např.:

- držení těla
- výrazy obličeje (mimika)
- pohyby a poloha rukou a těla (gesta)

Většina lidské **komunikace** je **smíšená** – zahrnuje prvky řečové, neřečové, ale například i obrazové.

- 6** a) Ve skupinách vymyslete a sehrajte scénku, ve které hlavní roli hrají:
1. fotbalový rozhodčí při zápase,
  2. známý youtuber při vysílání,
  3. rodiče při výchově pubertáka.
- b) Po každé scénce popište, jaké verbální (řečové) a neverbální (neřečové) prostředky komunikace se ve scénce objevily.

- 7** Rozděľ následující prostředky komunikace na verbální (řečové), neverbální (neřečové) a obrazové.

1. smska **Už jedeš?**
2. fotka z oslavy narozenin zasláná messengerem
3. upřímný smích
4. zamračení se
5. výkřik **Au, to bolí!**
6. básnička
7. animovaný GIF na internetu

verbální prostředky	neverbální prostředky	obrazové prostředky

- 8** a) Prohlédni si fotky a řekni, v jaké situaci se lidé mohou takto cítit.
- b) Řekni, jak by každý z lidí na obrázcích vyslovil větu: „**Ještě zbývají čtyři dny.**“ Jak se bude měnit to, jak větu pochopíme?

9 DISKUTUJTE

- a) Vyberte si jednu z následujících situací a poraďte se ve skupině o tom, jakým způsobem byste předali potřebné sdělení.
1. žádost o uvolnění z výuky tělocviku
  2. blahopřání k narozeninám
  3. pozvání na narozeninovou oslavu
  4. oznámení rozchodu
- b) Bylo by lepší předat sdělení osobně mluvenou formou, nebo byste ho zaslali písemně (dopisem, e-mailem, v chatu atd.)?
- c) Na čem všem takové rozhodnutí závisí?

Verbální (řečovou) komunikaci lze rozdělit na mluvenou a psanou.

Při **mluvené komunikaci** se partneři obvykle střídají: jeden mluví a druhý naslouchá.

Při **psané komunikaci** jeden píše a druhý čte.

Čtení, psaní, mluvení a naslouchání jsou čtyři základní komunikační dovednosti.

Proč je důležité umět **dobře** psát

RUSSELLOVÁ, R. R.
Deník mimoňky:
Příběhy nehorázný primadony.
2018. Úpraveno.

Můj _____ středa 2. dubna

Posledních čtyřia dvacet hodin mého života bylo fakt tak HROZNÝCH, že si normálně začínám připadat jako loužička něčeho NEPĚKNÝHO. Napřed jsem si totálně zničila zbrusu nový svetřík chlebem s marmóškou, burákovým máslem a nakládanýma okurčičkami (to je na dlouhý povídání). A pak mě navíc při vybíce před CELOU třídou trefil do čumáku balon.

Oukej, tu šílenou HANBU, že jsem chodila po škole, aniž bych TUŠILA, že mám na břiše jako kus zapomenutý izolepy přicucnutej hnusáček SENDVIČ, bych ještě přežila. A dokonce se přenesu i přes slabší otřes mozku. Ale co fakt NEDÁVÁM, je skutečnost, že o mně „jistá osoba“ vypustila naprosto BRUTÁLNÍ drb.

1 PRÁCE S TEXTEM

- Doplň do nadpisu slovo, které vystihuje, o jaký text jde.
- Vyber, jak podle tebe autorka píše:
zábavně — nudně — jako zkušený spisovatel —
tak, jak běžně mluví — spisovně — nespisovně.
Doplň další nápady.
- Proč píše některá slova jenom velkými písmeny?
Co tím sleduje?
- Znáš zajímavý knižní nebo internetový deník (blog)?
Popiš, o čem je a jak jeho autor/ka píše.
- Zapoj fantazii: o čem asi byl ten **brutální drb**?

Schopnost **napsat text** není vrozená, musíme se ji naučit. Potom ji už využíváme celý život.

Ve **výuce slohu** se nacvičuje psaní takových textů, které potřebujeme:

- v **běžné komunikaci** s ostatními lidmi (např. e-mail nebo dopis),
- při **jednání s úřady** (např. žádost o schválení sousedské slavnosti),
- když vytváříme **odborné texty** (např. návod k nové deskové hře),
- když chceme **tvorit pro radost** a nechat vyniknout fantazii.

- a) Víš, jak často vlastně něco píšeš? Napiš si do sešitu na čtyři řádky: ráno, dopoledne, odpoledne, večer. Vzpomeň si na včerejší den a napiš, kdy a co jsi včera psal/a.

Vzor: Ráno jsem na poslední chvíli dopisoval/a úkol do školy. Odpoledne jsem psala do chatu kamarádce, co si mám vzít s sebou na trénink.

- Porovnej si poznámky se spolužákem/spolužačkou. Kdo píše častěji? Píšete častěji rukou, nebo na telefonu? Používáte při psaní nějaké zkratky? Dodržujete pravopis?

- 3 a) Společně se zamyslete, co podle vás znamená **dobře** psát? Co je k tomu potřeba znát, umět a procvičovat? Můžete se inspirovat body v květině. Vysvětlete je a vymyslete další.

+ b) **DISKUTUJTE** Najděte společně alespoň tři důvody, proč je důležité naučit se napsat:

1. zajímavý, přehledný a čtivý text
2. pravopisně a jazykově správný text.

- 4 a) Přečti si následující části filmové recenze a pro každou vyber, v čem by se dala zlepšit.

Nabídka: pravopis — lepší propojení vět

1. Kdybych na film V hlavě 2 šla před rokem. Tak bych tomu asi vůbec nerozuměla. Ale teď se mi to vážně líbilo. Protože už jsem asi taky v pubertě. Jako Riley. Taky má v hlavě zmatek. Stejně jako já. Hádá se s rodiči. A nevěří si. A chce udělat dojem v nové škole. Ale všechno pokazí. Protože se všeho moc bojí. A všechno moc přehání. A nechá se ovládat emocemi.
2. Emoce ve filmu tvoří hlavní hrdinskou partičku a vzájemně spolu bojují o nadvládu nad Riley. I když mají dobré úmysly a chtějí jí pomoci. většinou to dopadne hrozně špatně. Nakonec ale zjistí, že nemá cenu spolu bojovat, že je lepší spolupracovat, nehádat se, skrátka si věřit. Jak to dopadne, vám neřeknu, ale věděli ste, že ani rodiče to se svými emocemi nemají lehké?

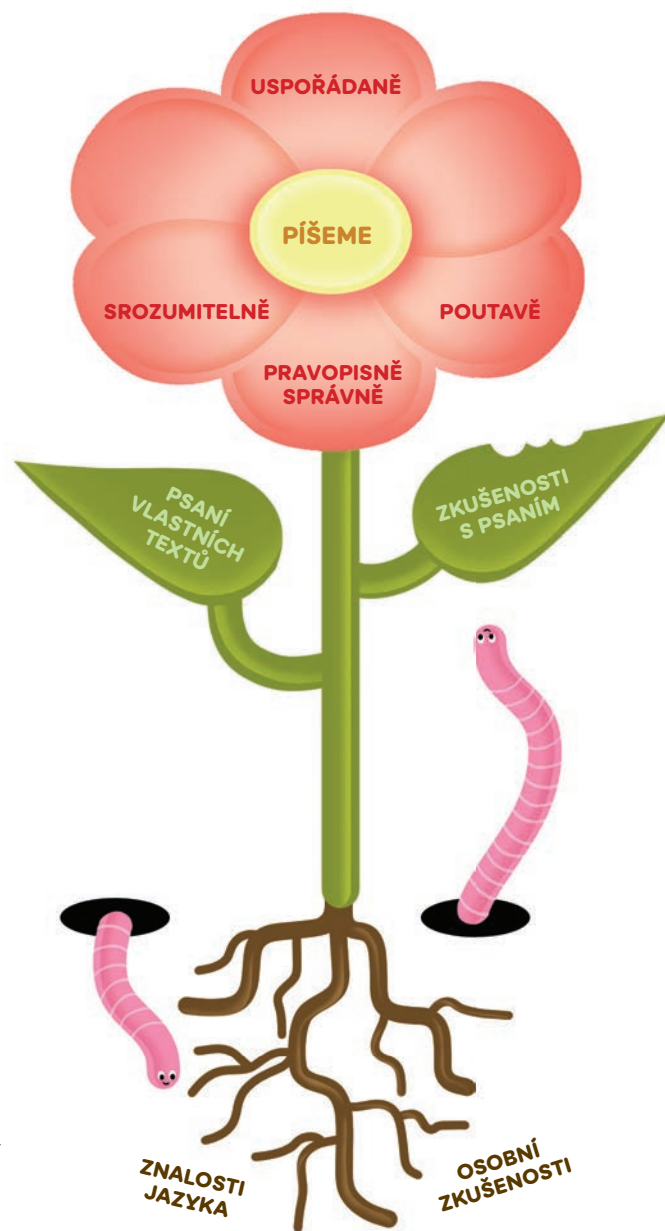
Autorský text

- + b) Vyber si jednu část textu a přepiš ji tak, aby se text četl lépe.

- 5 a) Napiš krátký text o filmu, který jsi nedávno viděl/a, knížce, kterou jsi četl/a, nebo o hře, kterou jsi nedávno hrál/a. Postupuj podle následující osnovy.

1. **odstavec** (1–2 věty):
Kde a jak ses k filmu/knížce/hře dostal/a?
Sdílel/a jsi zážitek s kamarády nebo rodinou?
  2. **odstavec** (2–3 věty):
Stručně popiš příběh filmu/knížky/hry.
  3. **odstavec** (2 věty):
Napiš, jestli se ti film/knížka/hra líbil/a, nebo ne. Komu a proč bys ji doporučil/a?
- b) Představ film/knížku/hru ve třídě.
Povídejte si o svých zážitcích.

Co je to **jazyk**?Ukázka psané formy
jazyka heptapodů.

Návštěvníci z vesmíru

Povídka Příběh tvého života se stala předlohou filmu Příchozí (2016). V povídce se vědci, vypravěčka a Gary, snaží porozumět jazyku návštěvníků z vesmíru (heptapodů), kteří pro ně mají důležitou zprávu.

„Potřebuju, abys mi pomohl,“ řekla jsem Garymu.

„Jistě. Co mám udělat?“

„Potřebujeme zjistit nějaká slovesa – a to se nejsnáze dělá ve třetí osobě. Mohl bys pár sloves zahrát, až je napíšu na obrazovku? Při troše štěstí heptapodům dojde, co děláme, a napodobí nás. Přinesla jsem ti i pár rekvizit.“

„Samozřejmě,“ prohlásil Gary. „Až budeš nachystaná, tak řekni.“

Začali jsme několika jednoduchými slovesy: chodit, skákat, mluvit, psát. Gary všechny předvedl. U prvních několika pohybů, které předvedl, jsem se zeptala heptapodů: „Jak tomu říkáte?“ Heptapodům zanedlouho došlo, o co se snažíme; Frkal začal Garyho napodobovat, anebo přinejmenším předvádět pohyby odpovídající u heptapodů, Třepetal pracoval s jejich počítačem, ukazoval psanou formu a pronášel slova nahlas.

CHIANG, T. Příběhy vašeho života. 2021. Upraveno.

1 PRÁCE S TEXTEM

a) Na základě textu odpověz na následující otázky.

1. Kdo je Frkal a Třepetal?
2. Umí heptapodi používat počítač?
3. Používají heptapodi ke komunikaci hlas?

b) Je jednodušší předvést podstatné jméno, nebo sloveso? Proč začali vědci v ukázce vysvětlováním sloves?

c) Představ si, že se k naší planetě blíží mimozemšťané. Proč bychom se měli snažit se s nimi dorozumět?

VÍŠ, ŽE...

Tvůrci fantastických knih a filmů často pro své postavy vytváří nové umělé jazyky. Setkal/a ses s tím v nějaké knížce?

2 HRA

Zahrajte si pantomimu.

Každý si připravte jedno sloveso nebo podstatné jméno, které by se mimozemšťanům hodilo znát. Pak je předvedte spolužákům a nechte je hádat.

Jazyk je prostředek komunikace. Jeho pomocí si lidé předávají informace, vyjadřují vlastní myšlenky, navazují vzájemné vztahy a domlouvají si, co a jak spolu podniknou.

3 a) Rozhodni, co z následujících možností by se dalo považovat za jazyk – tedy co slouží jako prostředek dorozumívání:

1. ptačí zpěv

3. partie šachů

5. dopravní značky

2.

4. včelí tanec

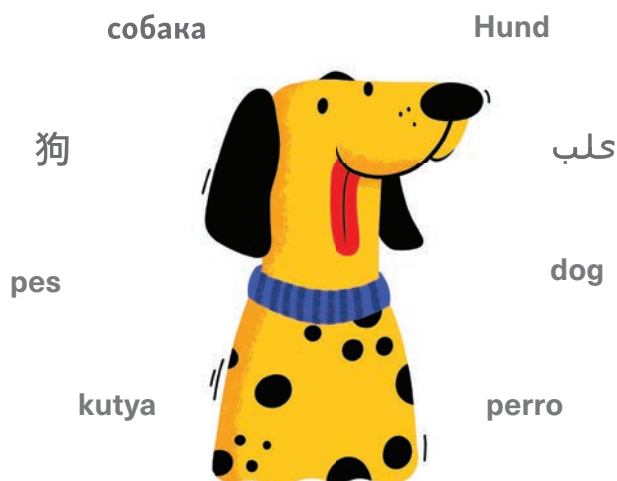
6. morseovka

b) Podle čeho ses rozhodoval/a?

4 a) V tabulce je v horním řádku zapsaná úplně obyčejná česká věta. Doplň do příslušných řádků menší jednotky, na které větu můžeme postupně dělit.

PŘIBĚHL										PES	
										slova	
				BĚH						části slov (předpona, kořen, přípona, koncovka)	
	Ř					E				S	hlásky

- 6 Podívej se na popis obrázku v různých jazycích. Přiřaď k jednotlivým slovům jejich výslovnost a jazyk z nabídky. U kterých to poznáš snadno a kde ti to nejde? Proč?

výslovnosti:

[soba:ka]¹
['pes]
['kuťa]
['kelb]
['kou]
['dog]
['hund]
['perro]

jazyky:

čeština
němčina
ukrajinština
španělština
angličtina
čínština
maďarština
arabština

Na světě existuje asi 7 100 různých jazyků. Mají obvykle **mluvenou** a **psanou podobu**. Obě podoby dokážou stejně dobře vyjádřit různé **významy** a **myšlenky**.

To, jak vypadá **písmo**, je **nezávislé na výslovnosti**. V různých jazycích mohou jednotlivé znaky písma představovat hlásku, slabiku, nebo dokonce celé slovo.

SOUVISLOSTI...

Znáš nějaký jazyk, který nemá psanou ani mluvenou formu? Je skoro jisté, že se s ním někdo z tvé třídy už setkal, možná i ty sám/sama. Najdi na internetu slovník tohoto jazyka a zjisti, jak se v něm řekne **pes**.

VYSVĚTLIVKY

- 1 'apostrof – v zápisu výslovnosti značí slovní přízvuk
: dvojtečka – dlouhou samohlásku
[rr] – se vysloví jako delší, drnčivé [r]
2 influencer – prostřednictvím internetu ovlivňuje jednání svých sledujících

- 7 a) Prohlédni si seznam povolání a vyřeš úkoly.
učitel českého jazyka — influencer² — policistka — učitelka matematiky —
logopedka — politička — překladatel — číšník — novinářka — psycholožka — lékař

b) Která z těchto povolání potřebují umět:

zajímavě psát	pozorně naslouchat	dobře mluvit	číst s porozuměním	dobře ovládat pravopis a mluvnickou stavbu češtiny
...	...	...	...	...

c) Napadají tě další povolání, ve kterých je potřeba dobře znát a ovládat český jazyk?

Ať si jednou vybereš jakékoli **povolání**, budeš v něm muset **komunikovat s ostatními**. **Porozumění jazyku** (jeho jednotkám i vztahům mezi nimi) nám pomáhá lépe **naslouchat, mluvit, psát i číst s porozuměním**.

1 DO TAJŮ KOMUNIKACE

MOJE POKROKY

Co už vím

Vím, že komunikace lidem umožňuje se dorozumívat, sdílet myšlenky, pocity a názory a budovat mezi sebou vztahy.

Vím, že komunikace může být verbální, neverbální nebo smíšená podle prostředků, které používá.

Vím, že verbální komunikace může být psaná nebo mluvená.

Vím, že jedním z hlavních prostředků komunikace je jazyk.

Vím, že psát dobře je dovednost, která se dá naučit.

Vím, že jazyk je utvářen různě velkými jednotkami, například větami, slovy, částmi slov či hláskami.

Vím, že umět dobře psát, mluvit, číst a naslouchat je důležité pro mnoho povolání.

Vím, že většina z nás píše různě dlouhé texty každý den, některé rukou, některé na klávesnici.

Vím, že spojení **dobře psát** může mít více významů – psát pravopisně a gramaticky správně, zajímavě nebo srozumitelně.

Co už umím

U každého tvrzení vyber obrázek, který odpovídá tomu, jak dobře danou věc ovládáš.

Umím uvést některé prostředky verbální a neverbální komunikace.

Vyjmenuji tři důvody, proč je potřebné dobře ovládat svůj jazyk.

Umím ukázat ve větě jednotlivé jazykové jednotky – slova, části slov nebo hlásky.

Umím poznat, pokud je text napsán s chybami nebo nesrozumitelně.

2

Proč komunikujeme?

- Představ si, že ti někdo řekne: „Ty s námi dnes nepůjdeš.“ To může znamenat několik různých věcí.
- Takhle osamoceně napsaná je ta věta totiž velmi neúplná – neznáš situaci, ve které byla řečena, a zmizely také všechny její zvukové vlastnosti. Nevíš proto, jestli ti někdo něco **zakazuje**, nebo je **smutný**, protože se dozvěděl, že nikam nejdeš, nebo je na tebe **naštvaný**, ale vlastně zákaz nemyslí vážně atd.
- V této kapitole se dozvíš něco o **záměrech**, které máme, když mluvíme nebo píšeme, a také o tom, jaké **zvukové vlastnosti** řeč má.

Co říkáme a co tím skutečně **myslíme**

Ranní pozdrav

„Dobré jitro¹“, pozdravil Bilbo a také to tak myslel. Svítalo slunce a tráva se svěže zelenala. Ale Gandalf se na něj podíval zpod huňatého obočí, které mu trčelo ještě dál než stinná střecha klobouku.

„Jak to myslíte?“ zeptal se. „Přejete mi tím dobré jitro, nebo máte na zřeteli, že dnešní jitro je dobré, ať už já o to stojím nebo ne, či že se dnes ráno cítíte dobře sám, anebo že je jitro jako stvořené, aby byl člověk dobrý?“

„Všechno najednou,“ odpověděl Bilbo. „A navíc ještě, že je krásné ráno na vykouření fajfky pod širým nebem.“

TOLKIEN, J. R. R. *Hobit aneb Cesta tam a zase zpátky*. 1994.

VYSVĚTLIVKY
1 jitro – ráno

Vždy, když něco říkáme nebo píšeme, děláme to s nějakým záměrem.

Chceme něco sdělit, o něco požádat, na něco se zeptat, něco někomu zakázat apod. Tomuto záměru říkáme **komunikační funkce**.

1 PRÁCE S TEXTEM

a) O co Bilbovi šlo, když řekl Gandalfovi **Dobré jitro**? Podle čeho jsi to v textu poznal/a?

+ b) Z nabídky vyber, kterými způsoby si jeho záměr vyložil Gandalf.

Nabídka: oznámení, že je hezky — přání dobrého rána — příkaz, aby se Gandalf choval hezky

+ c) Z nabídky vyber, jaký záměr asi měl Bilbo, když říkal poslední větu.

Nabídka: pozvání ke společnému vykouření fajfky — pozdrav — blahopřání

2 Přiřaď k následujícím sdělením komunikační funkci, kterou za obvyklých okolností mají (situace je naznačena v závorce).

1. (Pan učitel při hodině:) Měsíce jsou pevná tělesa obíhající kolem planet.
2. (Policistka na ulici:) Stůj!
3. (Spolužačka ve třídě:) Kéž by už byl konec hodiny.
4. (Sestra, se kterou vybíráš zboží v obchodě:) Které hodinky si mám koupit?
5. (Kamarádka:) Mrzí mě, že jsem zapomněla na tvoje narozeniny.
6. (Kamarád, se kterým se radíš:) Být sebou, nechodil bych tam.
7. (Spolužák v hádce:) To se teda pleteš.
8. (Mladší bratr večer před usnutím:) Zůstaň tu se mnou ještě chvíli.
9. (Děda v rozhovoru s tebou:) To si piš!

Komunikační funkce:

- A. příkaz
- B. omluva
- C. přání
- D. otázka
- E. rada
- F. nesouhlas
- G. výklad nového poznatku
- H. prosba
- I. souhlas

3 Pojmenuj komunikační funkci následujících sdělení (využij nabídku z předchozího úkolu).

1. (Babička při rodinném obědě:) Podal bys mi ubrousek?
2. (Politčka v televizi na otázku moderátora:) Určitě, o tom nemůže být pochyb.
3. (Ty k tatínkovi:) Promiň, že jdu tak pozdě.

4 Představ si následující situace a vymysli k nim název komunikační funkce.

1. (Lektorka v hudební škole:) Už krásně držíš rytmus!
2. (Spolužák o přestávce:) Jestli mi to nepůjčíš, už ti nedám nikdy nic opsat.
3. (Maminka ráno:) Vezmi si deštník, hlásili, že bude odpoledne pršet.

5 Zahrajte se spolužáky ve skupinách krátké scénky, v nichž se objeví slovní spojení **půjdeš do kina** ve sděleních s těmito komunikačními funkcemi.

1. prosba
2. nabídka
3. příkaz
4. výhrůžka

6 Dopln do vět uvozujících přímou řeč vhodné sloveso tak, aby bylo poznat, jakou komunikační funkci přímá řeč má. Slovesa vyber tak, aby se neopakovala.

Vzor: „Pozor, hlídej si záda!“ **varoval** mě Maty před protihráčem. (varování)

1. „Dej mi kousnout,“ _____ Tomáš s očima smutně upřenými na můj chleba.
2. „Okamžitě sem pojd, nebo uvidíš!“ _____ mu Eva přísně.
3. „To se ví,“ _____ okamžitě Kristýna.
4. „Jestli chceš, můžeš jet s námi,“ _____ jí Lukáš.
5. „Krásné narozeniny, miláčku _____ mu Zdena.

Nejednoznačná věštba

Král Kroisos se před válečným tažením proti Peršanům tázal věstkyně na výsledek války. „Překročíš-li řeku Halys, zničíš velikou říši“, pravila Pýthie. Stalo se, sebevědomě překročil řeku, byl však Peršany poražen a zničil tak vlastní říši.

7 PRÁCE S TEXTEM

- a) Vysvětli dvojí možný výklad věty **Překročíš-li řeku Halys, zničíš velikou říši.**
- b) Uprav větu tak, aby bylo jasné, že král Kroisos válku prohraje.
- c) Proč asi Kroisos rozuměl věštbě tak, že zvítězí?
- d) Co si myslíš o Pýthiině věštbě? Neuměla se Pýthie přesně vyjadřovat, nebo se podle tebe vyjádřila schválně nejednoznačně? Co tím mohla sledovat?

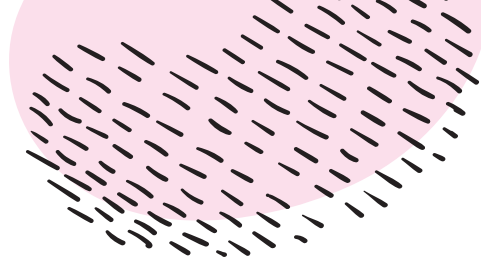
SOUVISLOSTI...

Zjisti, kdo byly **Pýthie** – jaké byly jejich úkoly a jak žily.

Nepochopení **komunikačního záměru** vede k tomu, že si nerozumíme. **Pochopení** nám může **usnadnit**: jednoznačnější **vyjádření** (vyjádření jinými slovy), **kontext** (co bylo řečeno předtím a co potom) a celková komunikační **situace** (kdo promlouvá, za jakých okolností, kdo další je přítomen, jaký k nám má vztah apod.).

2

PROČ KOMUNIKUJEME?
SLOHOVÁ VÝCHOVA

Účel textu

		Z/FROM/VON	→	DO/TO/NACH			TŘÍDA/ CL./KL.
23/01 *	07:35 *	Praha hl.n. *	→ →	Plzeň hl.n. *	24/01 *	24:00 *	2 *
Přes: PhaSm, ZTřebaň, Beroun, Rokycany							Km: 107
Rezervace (místo) Platí jen ve vlacích ČD.							
1 x Vázaná IN 25 jednosměrná					Cena 134 Kč		
Povinný vlak EC 360 v úseku Praha hl.n. - Plzeň hl.n.							

- 1 a) Co všechno je možné vyčíst z uvedené vlakové jízdenky?
b) Zkontroluj si, zda jsi odpověděl/a na následující otázky. Pokud ne, svou odpověď doplň.
  1. Odkud, kam a kdy vlak jel?
  2. Jaká byla cena jízdenky? Myslíš, že odpovídá ceně pro jednu, nebo pro dvě osoby?
  3. Co to znamená, že cestující jel 2. třídou?
 c) Jaký je význam piktogramů (obrazových sdělení) na jízdence?
d) Proč tento doklad při cestování hromadnými dopravními prostředky dostáváme?
e) Kde všude potřebuješ jízdenku? Jak a od koho ji cestující získá?
- 2 a) Společně se zamyslete, komu tato jízdenka asi patřila. Proč se na cestu vydal? Co cestou zažil, nad čím přemýšlel?
b) Napiš krátký příběh (7–10 vět).
Můžeš psát z pohledu někoho stejně starého jako ty, kdo:
  1. pospíchá do školy a jeho vlak má zpoždění;
  2. každou volnou chvíli rád tráví cestováním;
  3. musí jet vlakem, protože je rodinné auto v servisu, jenže se cestování vlakem bojí;
  4. nebo můžeš rozepsat vlastní myšlenku ze začátku tohoto úkolu.
- + 3 a) Vysvětli význam piktogramů. Dovedeš je pojmenovat 1. jedním slovem, 2. spojením slov, 3. celou větou?
b) Kde se s nimi můžeš setkat?
c) Jaké další piktogramy znáš a kde se s nimi setkáváš? Pojmenuj je, případně nakresli.

Termín **text** se běžně užívá k označení **souvislého písemného celku**. Setkáváme se s ním všude kolem nás – při četbě zábavné i odborné literatury, při psaní SMS nebo povídání s kamarády.

Na počátku vývoje písma stály **piktogramy**, které znázorňují dané sdělení obrazově. Dodnes se objevují v různých oblastech lidské činnosti.

VÍŠ, ŽE...

Piktogramům porozumí i lidé se smyslovým nebo intelektovým postižením. Komunikaci usnadňují také lidem, kteří nemluví společným jazykem, proto se uplatňují např. na letištích.

4 Přečti si ukázky 1–6 a vyber z nabídky, kde by ses s nimi nejspíše mohl/a setkat.

Nabídka: A. zpráva v chatu, B. pravidla přepravy vlakem, C. výklad o dopravních prostředcích v encyklopedii, **D. novinový článek**, E. řeč ministra dopravy, F. povídka o vlacích

1. Zdražování jízdného vlaky nemine. Cestující zvažují jiné možnosti přepravy.
Vzor: D. novinový článek
2. Vlak je jedno nebo několik pevně spojených vozidel, která jsou určena pro pohyb po železniční trati nebo jiné pevné dráze.
3. Ufuněná kráska dál cválala po kolejích a k potěše všech zúčastněných očí na rozloučenou vydechovala prchavé obláčky bílé páry.
4. Vážení přítomní, je třeba si konečně přiznat, že Česko v modernizaci železnic zaspalo a vysokorychlostní tratě jsou pro následující období prioritou.
5. Vlak má zpoždění, na večeri dorazím pozdějc.
6. Jeden cestující má právo obsadit ve vlaku jedno volné místo k sezení.

Texty, které nás obklopují, vznikají z různého důvodu, a proto mají také **různé podoby**. Jinak a za jiným účelem je psán novinový článek, jinak kniha, kterou čteme ve volném čase, jinak vypadá rozhovor s maminkou.

V této souvislosti se tradičně mluví o **funkčních stylech** textů. Nazýváme je takto: **prostěsdělovací, odborný, publicistický, umělecký, administrativní a řečnický styl**.

5 Přečti si charakteristiky jednotlivých typů textů A–F a přiřaď k nim ukázky 1–6 výše.

A. Běžná komunikace v rodině, ve škole nebo zaměstnání. Většinou jde o mluvené projevy nebo krátké psané texty, např. SMS (**prostěsdělovací styl**).

B. Odborné knihy a učebnice. Jejich cílem je poučení čtenáře nebo posluchače (**odborný styl**).

C. Texty ve sdělovacích prostředcích neboli médiích. Zaměřují se na informování, poučení či přesvědčení adresáta (**publicistický styl**).

D. Poezie¹, umělecká próza² a drama³. Není zde důležitý jen věcný obsah, ale také prožitek čtenáře či autora (**umělecký styl**).

E. Úřední jednání a vyplňování formulářů, které se zaměřuje na informovanost a strohá fakta (**administrativní styl**).

VYSVĚTLIVKY

- 1 **poezie** – básně
- 2 **umělecká próza** – např. povídky, dobrodružná vyprávění
- 3 **drama** – texty hrané v divadlech

F. Mluvené projevy, např. přednášky, s cílem zaujmout a přesvědčit (**řečnický styl**).

2

PROČ KOMUNIKUJEME?
JAZYKOVÁ VÝCHOVA

Zvuková stránka jazyka

Páv

Snad před sto léty nebo **dřív**
v hospodě vypil páv pět **piv**
a dodneška se **říkává**
té staré krčmě U **Páva**.

Když člověk vypije pět piv,
nevidíme v tom žádný div –
a vypije-li pět piv páv
je z toho celý svět pif paf.

FRYNTA, E. *Písničky bez muziky*. 2010.

1 PRÁCE S TEXTEM

- Pokud chcete, najděte ve třídě tři dobrovolníky, kteří postupně přečtou báseň nahlas. Srovnajte jejich přednes. Kdo přednášel nejrychleji? Kdo měl nejpříjemnější melodii¹? Kdo nejlépe vyslovoval?
- Podle výkladu za tímto cvičením si zopakuj rozdíl mezi **hláskou** a **písmenem**.
- Podívej se na vyznačená slova na konci veršů. Které hlásky vyslovuješ tam, kde je písmeno **v**?
- Jak říkáme v básni tomu, když máme na konci veršů stejnou skupinu hlásek?

+ e) Vyber tvrzení, které platí:

- Slova **piv** a **pif** mají stejné hlásky.
- Slova **piv** a **pif** se nerýmují.
- Když ve slově **piv** změním poslední hlásku za jinou (třeba [š]²), změní se význam celého slova.
- Slovo **pět** obsahuje tři hlásky.

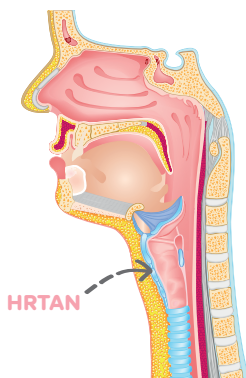
VYSVĚTLIVKY

- melodie** – jak se mění výška a síla hlasu
- [...]** – výslovnost hlásek se zapisuje do hranatých závorek

- + 2 a) Ukaž na svém těle, kde máš hrtan – orgán, ve kterém jsou schované hlasivky. (Pomůže ti obrázek.)
- b) Říkej nahlas dlouho nebo rychle za sebou následující hlásky. Co přitom cítíš? Vyber z nabídky, které části hlavy nebo krku vytvářejí jednotlivé zvuky.

Nabídka: hlasivky, rty, zuby, jazyk, horní patro, dolní čelist

- ppppppppppppp
- hhhhhhhhhhhhh
- zzzzzzzzzzzzzzzzzzzz
- ddddddddddddddddd
- aaaaaaaaaaaaaaaaa

Hlásky je nejmenší zvuková část mluvené řeči, kterou dokážeme vyslovit a rozeznat. Např. slovo **pes** má tři hlásky: [p], [e], [s], slovo **pět** má hlásky čtyři: [p], [j], [e], [t].

Písmeno je nejmenší samostatný znak používaný k zápisu slov. Např. slovo **pes** i slovo **pět** mají tři písmena.

Když vypouštíš z balónku vzduch, můžeš měnit vznikající zvuk tím, že různě tvaruješ otvor, kterým vzduch uniká ven. Na podobném principu funguje **mluvení**. Unikající vzduch je výdech a otvor, kterým uniká vzduch ven, je náš **hrtan**, **ústa** a **nos**.

V hrtanu jsou umístěné **hlasivky**, které tvoří svým kmitáním hlas. Různými částmi úst můžeme různě hýbat a vytvořit tak různě tvarované otvory nebo překážky pro unikající vzduch. Vzniklý zvuk potom **rezonuje** v různých hlavových **dutinách**.

V češtině se **hlásky** dělí na **samohlásky**, **dvojhásky** a **souhlásky**.

České **samohlásky** jsou krátké a dlouhé: [a, e, i, o, u – á, é, í, ó, ú].

Spojením dvou samohlásek, mezi nimiž není hranice slabiky, vznikají **dvojhásky**. V češtině jsou to **dvojhásky** [au, ou], u cizích slov i [eu].

Českých **souhlásek** je **31**, jsou to např. [b, d, j, s, m, ž] a další. Ne pro všechny máme samostatné písmeno.

- 3** a) Vyslovuj pečlivě následující slova tak, aby byl dobře slyšet rozdíl mezi oběma slovy ve dvojici.

druhy — druhý, síla — síla, přival — přívál, vila — víla, blázní — blázni

- b) Každé slovo z dvojice použij ve větě tak, aby byl patrný rozdíl ve významu.

- 4** a) Pracujte ve dvojici. Každé ze slov pečlivě vyslovte. Přepište následující slova do sešitu a rozdělte je svislými čarami na slabiky.

neusuzuj neuváženě, toužit, použít, nauka, doušek, porouchat, automatický, koule, skautské poučky, eurozóna

- b) Rozdělte slova do dvou skupin podle toho, zda obsahují dvojhásku nebo dvojici samohlásek vedle sebe.

- 5** a) Vypiš do sešitu slova, ve kterých se vyskytuje **ú**, nebo **ů**:

Těsně po úsvitu připlouvaly do přístavu u ústí řeky lodě s nákladem ústřic nalovených na blízkých ostrůvcích. Na půdě našel staré chůvy prý po pradědovi. Nakonec se túry vůbec nezúčastní.

Zájem o manikúru stoupá neúměrně k nabídce.

Půjďme dolů až k těm domům, za kterými je řada úlů.

- b) Zopakuj si se třídou pravidla, kterými se psaní **ú/ů** řídí, nebo je na základě příkladů vymysli.

- c) Liší se nějak výslovnost **ú/ů**?

- 6** Doplň **ú**, nebo **ů**.

Zbylo tam jen několik pařez_. Velitel nařídil odvetný _tok. Viděl jsi někdy živé med _zy? Raději už p _jdeme dom_. Z k _ry toho stromu se vyrábí mnoho ozdobných předmět_. Jezdí na sk _tru jako _plný blázen: v _bec nedodrží příkázanou rychlost. Pr _liv byl pro lodě příliš _zký. Opatření má chránit d _věřivé _častníky předváděcích akcí. Jaká byla tvoje pr _měrná rychlost na prvním _seku?

- 7** a) Porovnej následující dvojice slov. Liší se u některé dvojice výslovnost?

orly — orli, vyla — vila, bidlo — bydlo, výr — vír, mávali — mávaly, vlezlí — vlezlý, mít — mýt

- b) Každé slovo použij ve větě tak, aby byl patrný rozdíl ve významu. Věty napiš.

- c) Na základě významu řekni, které dvojice jsou jen různé tvary téhož slova a které jsou dvojicemi různých slov.

- 8** Vyslovuj slova v jednotlivých řádcích a pozoruj, které hlásky vyslovuješ při čtení vyznačených dvojic písmen.

1. děda, na**dě**je, **tě**locvik, ví**tě**zství, **ně**co, ocen**ě**ní

2. **pě**na, **pě**t, **bě**žet, vý**bě**r, **vě**ta, **vě**trný

3. **mě**sto, vy**mě**řit

Písmenu ě v kombinaci s různými písmeny odpovídají tyto skupiny hlásek:

dě, tě, ně = [d'ě, t'ě, n'ě]

bě, pě, vě = [b'je, p'je, v'je]

mě = [m'ně]

- 9 Vyslovuj střídavě dvojice souhlásek **p-b, s-z, k-g** a polož si při tom prsty na hrtan. V čem cítíš rozdíl?

VÍŠ, ŽE...

Dělení souhlásek na **měkké, tvrdé** a **obojetné** je jen **pravopisná pomůcka**, nesouvisí se zvukovými vlastnostmi hlásek.

České **souhlásky** mohou být **znělé**, nebo **neznělé**.

Znělé jsou takové, při jejichž tvoření kmitají hlasivky, např. **b, d, d', v, z, ž, g, h, m, n, r, l**.

Neznělé jsou například **p, t, f, s, š, k, ch, c, č**.

Znělé a **neznělé** hlásky vytvářejí dvojice **párových hlásek** (např. [p – b, t – d, s – z, f – v]). Párové hlásky se v některých slovech zapisují stejným písmenem (páv – káva, provaz – zub).

Párové souhlásky se účastní tzv. **spodoby znělosti** – změn ve znělosti v závislosti na okolních hláskách. U některých slov se **mezi samohláskami** vyslovuje **znělá** hláska (dubu [dubu], hráze [hráze]), ale **na konci** slova hláska **neznělá** (dub [dup], hráz [hrás]). Ve skupině párových souhlásek se **znělost** řídí podle **poslední** z nich (zpět [spjet], sběr [zbjer], bez psa [bes psa], bez domu [bez domu]).

V následující tabulce najdeš **dvojice písmen**, která jsou důležitá pro pravopis slov se spodobou znělosti.

p	t	f	ť	s	š	k	ch
b	d	v	d'	z	ž	g	h

- + 10 Vyslovuj nahlas následující slova a slovní spojení. Najdi slova, která se vyslovují stejně. plot, pod kopec, plod, lez, hradba, nad domem, les, soud skončil, soud začne, k babičce

- + 11 Vyber vždy jedno z dvojice písmen, které na dané místo patří. Slova přepiš do sešitu.
V/Fčera jsem si chtěla na internetu koupit boty na svad**d/t**bu. Vypadalo to jako výhodný ob**p/p**chod**d/t**. Jedna paní z Vinohrad**d/t** prodávala **z/s**koru nové lodičky na pod**d/t**pad**t/k**u. Ale chce prý plad**d/t**bu předem. Že čeká na důchod**d/t** a nemá na poštovné. Prý s ní mám mít soucit**d/t**. Do **z/s**práv**f** mi poslala fod**t/k**y bot a číslo účtu. Myslíte si, že je to v pořá**d/t**ku, nebo je to průšvi**h/ch**? Nevím, jestli nejde o nějaký podvod**d/t**. Porad**d/t**te mi, co mám dělat.

VÍŠ, ŽE...

Věta **Nechť již hříšné saxofony dábílů rozezvučí síň úděsnými tóny waltzu, tanga a quickstepu** obsahuje úplnou **sadu znaků**, které jsou potřeba **k zapisování češtiny**. Můžeš ji použít, pokud budeš chtít zjistit, jestli tvůj oblíbený psací font zvládá všechny české znaky s čárkami, háčky i s kroužkem.

Když nevíš, kterou **párovou souhlásku** napsat, řekni si **jiný tvar slova** nebo **slovo příbuzné**, kde je souhláska mezi samohláskami nebo nepárovými hláskami: med < medu [medu], lev < lva [lva], nechod'te < chodit [chod'it], kresba < kreslit [kreslit].

- + 12 a) Ve dvojicích napište výslovnost slov **textil, praxe, squash, tequila, watt, western** a napište ji do sešitu. Potom slova vyhledejte v *Internetové jazykové příručce (IJP)* a výslovnost ověřte.
b) Kterým českým hláskám odpovídají písmena **x, q** a **w**?

- 13** a) Opiš zadaná slova a rozděl je na slabiky.
strana, krása, srpen, vrstva, lampa, skládka, vlna,
osm, ranit, vybrat, valit, slza, srna, sedm, vlk, prst
- b) Podtrhni slabiky, ve kterých není žádná samohláska.

- 14** Přečti nahlas následující text. Pak si vyber jednu větu, přepiš ji do sešitu a označ slabiky, které jsou vyslovovány výrazněji než ostatní.

Pojedeme do Beskyd a navštívíme konečně naši babičku. Já se těším, že tam budu mít klid na čtení, brácha má domluvené se sousedem, že budou celý víkend hrát. Naši o tom ještě nevědí, tak jsem zvědavá, jestli mu to projde.

Z hlásek se skládají **slabiky**. Jejich základem jsou samohlásky, ale někdy také souhlásky r, l (a výjimečně ve slovech **sedm** a **osm** i souhláska m). Souhlásky r, l a m, které jsou základem slabiky, se označují jako **slabikotvorné**.

Při řeči nejsou všechny **slabiky vyslovovány** se stejnou **silou, výškou, trváním**. O těch slabikách, které vnímáme jako výraznější, říkáme, že nesou **přízvuk**. V češtině je přízvuk na **první slabice** slova ('Máme 'zase 'hodinu 'češtiny.) a nese ho většina slov.

Výjimkou jsou: 1. slova po předložce: 'od domu, 'u vody, 2. jednoslabičná neplnovýznamová¹ slova: 'Postavili jsme 'dům., 3. některé tvary zájmen: 'Ty se mi 'nelíbíš.

- 15** Přečti následující věty se zdůrazněným přízvukem na vyznačeném slově a přiřaď každou z nich k situaci, ve které může být použita.

- A. Dnes večer k nám **přijde** návštěva.
B. **Dnes** večer k nám přijde návštěva.
C. Dnes **večer** k nám přijde návštěva.
1. Upřesňujeme den, kdy návštěva přijde.
2. Vyvracíme pochybnost, zda návštěva přijde.
3. Upřesňujeme denní dobu, kdy návštěva přijde.

VYSVĚTLIVKY

- ¹ **neplnovýznamová slova** – slova, která mají význam až ve spojení s jinými slovy (bát se, plavali jsme, máma a táta)

Pokud je **přízvuk** některého slova zesílen a je důležitý pro vyznění celé věty, říká se mu **větný důraz**.

- 16** a) Pozoruj, jakou melodii (průběh výšky hlasu) používáš, když nahlas čteš věty:
Půjdem spolu. Půjdem spolu? Kdo půjde s námi?
Pojď s námi. Pojď s námi!
- b) Znázorni, jak v těchto větách stoupá nebo klesá melodie. Použij pohyb ruky nebo kresli zvlněnou čáru.

Větná melodie (intonace) – průběh výšky a síly hlasu – umí vyjádřit mnoho: rozlišuje od sebe např. neutrální a citově zabarvená sdělení nebo ukončené a neukončené sdělení.

Klesavou melodii má věta **oznamovací, rozkazovací a otázka doplňovací** (taková, na kterou se nedá odpovědět ano, ne – např. Kdy přijdeš?).

Stoupavou melodii má vždy otázka **zjišťovací** (taková, na kterou se čeká odpověď ano, ne), odliší se tím od oznamovací věty (Byl doma. × Byl doma?).

Slovní druhy: úvod

Něco důležitého

Učitelka přednášela o moderních vynálezech. „Může někdo z vás uvést něco důležitého, co před padesáti lety neexistovalo?“ Hoch v první lavici zvedl horlivě ruku a vyhrkl: „Přece já!“

DE MELLO, A. *Modlitba žáby: kniha meditací v povídkách*. 1995–1996.

1 PRÁCE S TEXTEM

- Zopakuj si, jaké jsou v češtině slovní druhy. Pro každý slovní druh vyber z textu vhodný příklad.
- Který slovní druh se v textu vůbec neobjevil?
- Co bys na otázku z textu odpověděl/a ty?

Slova lze třídit do skupin podle toho, 1. zda se jejich tvary mění či nemění, 2. jaké mají významové vlastnosti, 3. nebo podle toho, jak se zapojují do vět.

V češtině se pro tyto skupiny vžil označení **slovní druhy**. V každém jazyce se jich rozlišuje jiný počet. V češtině rozeznáváme **deset slovních druhů**.

VÍŠ, ŽE...

Třídění slov na **slovní druhy** má tradici už více než 2 000 let.

Podle toho, jestli se tvary slov při různém užití ve větách obvykle mění, nebo ne, dělíme slovní druhy na **ohebné** a **neohebné**.

ohebné slovní druhy

- podstatná jména:** kočka, učitel, radost
- přídavná jména:** chytrý, moderní, babiččin
- zájmena:** my, ten, náš, nikdo
- číslovky:** tři, dvanáctý, pětkrát
- slovesa:** pracoval, uklízíme, bude se smát

neohebné slovní druhy

- příslovce:** nahoře, včera, spokojeně
- předložky:** v, před, kromě, kvůli
- spojky:** a, když, nejen – ale i
- částice:** kéž, ostatně, ano, možná, především
- citoslovce:** Au! Brrrrr! Hele!

2 Rozděl slova do dvou skupin podle toho, zda jsou ohebná, nebo neohebná.

mávat, když, druhý, veselý, můj, naučený, okolo, ucho, složitě, radost, protože, u, vždyť, složit, který, osm, kéž, frnk

3 Rozděl následující slova do dvou skupin podle toho, zda mají jasný význam (přesně si představíš, jakou věc, činnost, vlastnost ve světě označují), nebo ne.

kočka, plavali, jaký, pod, rychle, roztomilý, nechť, ona, podepsal, zítra, čtyři, ale, darebák, k, au

Podle významu rozlišujeme slova **plnovýznamová**, o nichž víme, co přesně znamenají, a slova **neplnovýznamová**, která mají význam neúplný, vyjadřují spíše vztahy mezi slovy apod.

Za **plnovýznamové slovní druhy** jsou považována podstatná jména, přídavná jména, slovesa a příslovce, mezi **neplnovýznamové** patří předložky, spojky, částice a citoslovce. Zájmena a číslovky **stojí na pomezí**.

- 4 a) Řekni, kterou barvu mají v textu příslovce, kterou předložky a kterou spojky.

Tulení matka se **zpočátku** svého potomka **vzorně** stará **a** kojí ho **mimořádně** výživným mlékem, které obsahuje **kolem** 60 % tuku. **Díky** tomu tuleňátko **rychle** přibývá, až **o** 2 kg **denně**. Mateřská péče má **ale** u tohoto druhu velmi krátké trvání – **ve** věku pouhých dvou **nebo** tří týdnů matka mládě opustí.

Podle abicko.cz

- b) Najdi v textu:

1. tři slovesa,
2. tři přídavná jména,
3. dvě zájmena.

- 5 Vytvoř věty, jejichž slova budou patřit k zadaným slovním druhům.

1. Citoslovce – zájmeno – sloveso – přídavné jméno. **Vzor: Ach, to je krásné!**
2. Podstatné jméno – sloveso – podstatné jméno.
3. Přídavné jméno – podstatné jméno – příslovce – sloveso.
4. Podstatné jméno – spojka – podstatné jméno – sloveso – předložka – podstatné jméno.

- 6 Přiřaď ke každému vyznačenému slovu slovní druh z nabídky.

1. Matýsek už **jí** i maso. Dej **jí** to, bude ráda. **Nabídka: zájmeno, sloveso**
2. Klárka i Adam už jsou **zdraví**. **Zdraví** kolemjdoucí jen nerad. **Nabídka: sloveso, přídavné jméno**
3. **Na**, už si to konečně vezmi. Snídaně je **na** stole! **Nabídka: citoslovce, předložka**
4. V neděli asi přijedou, **ale** jisté to ještě není. **Ale** to je krása! **Nabídka: částice, spojka**
5. Bylo **jednou** jedno království. Co mám dělat s **jednou** botou? **Nabídka: číslovka, příslovce**
6. Už **spíš**? Nebude tohle **spíš** pro odborníka? **Nabídka: sloveso, částice**
7. Inka má teď **moc** starostí. **Moc** se na tebe těší. Prezident má velkou **moc**. **Nabídka: příslovce, číslovka, podstatné jméno**

- 7 a) Vytvoř věty s následujícími slovy tak, aby bylo zřejmé, ke kterému slovnímu druhu patří. domů, červený, hurá, ohryzat, ať, kolem, bez, je, tu, báječně, zima, uděláme

- b) Která z těchto slov mohou patřit k více slovním druhům?

- 8 Spoj popisy slovních druhů s odpovídajícími názvy.

číslovky	A. Ohebná pojmenování pro osoby, zvířata, věci, pocity atd.
citoslovce	B. Ohebná pojmenování pro vlastnosti, barvy, kvality atd.
spojky	C. Ohebná slova, která odkazují k osobám, místům, vlastnostem atd.
předložky	D. Převážně ohebná pojmenování počtu, pořadí, násobenosti.
zájmena	E. Ohebná pojmenování činností, dějů, stavů.
podstatná jména	F. Neohebná pojmenování časových, místních a způsobových okolností.
přídavná jména	G. Neohebná slova, která určují pád jiných slov a význam mají až spolu s nimi.
slovesa	H. Neohebná slova, která spojují slova a věty.
příslovce	I. Neohebná slova, která vyjadřují postoj mluvčího.
částice	J. Neohebná slova, která vyjadřují zvuky, pocity, reakce jako samostatné sdělení.

Podstatná jména: význam

- 1** a) Napiš co nejvíce podstatných jmen, která souvisejí s obrázkem.
b) Porovnejte napsaná podstatná jména ve dvojici. Najděte slova významem nadřazená pro slova z vašeho seznamu (např. osoba, část těla, činnost, vlastnost atd.).

- 2** Vypiš z textu všechna podstatná jména. Co pojmenovávají (např. osoby, části těla, pocity, vlastnosti)?

Zloděj se trápil myšlenkou, zda mu zločin projde. Krádež klenotů se bude jistě několik týdnů objevovat v televizi. Budou ho hledat po celém světě. Nakonec strach zvítězil. Vždyť přiznání je polehčující okolnost.

Podstatná jména tvoří v psaném textu nejpočetněji zastoupený slovní druh. Pojmenovávají jak **konkrétní předměty**: např. věci, osoby, zvířata, rostliny a jejich části, přírodní jevy, tak i různé **abstraktní** (nehmotné) obsahy: např. vlastnosti, pocity, vztahy a děje.

- 3** Rozděl následující podstatná jména na konkrétní a abstraktní.

tulipán, naděje, okno, hrnec, jízda, kobyla, trpělivost, létání, stůl, pokladna, déšť, výskok

- 4** Která podstatná jména z úkolu 2 můžeme označit jako abstraktní?

- 5** přečti si dvojice vět a řekni, která z nich obsahuje jméno v konkrétním významu a která v abstraktním.

1. První **hlídka** proběhla bez zvláštních událostí. ✗
Naše **hlídka** už je na cestě, vyčkejte.
2. **Zařízení** bytu trvalo déle než tři měsíce. ✗
V kanceláři má teď úplně nové **zařízení**.
3. Hlavní **vstup** do zoo byl opatřen turnikety. ✗
I krátký **vstup** ve zprávách vyžaduje velkou přípravu.
4. Autu se zase porouchalo něco v **řízení**. ✗
Moje nejméně oblíbená činnost je **řízení** auta.

- 6** Porovnej následující věty podle toho, co nám říkají. V čem spočívá rozdíl?

1. Vylezli jsme na horu. — Vylezli jsme na Ještěd.
2. Zavolať jsem kamarádce. — Zavolať jsem Lucii.
3. Vyvenčila jsem psa. — Vyvenčila jsem Hektora.
4. Přijeli jsme do města. — Přijeli jsme do Opavy.
5. Loni jsme sjeli řeku. — Loni jsme sjeli Sázavu.

Obecná jména pojmenovávají osoby, zvířata, věci, místa atd. **obecně** – lze je vztáhnout k mnoha jevům (lékař, pes, kniha, hora, město, řeka).

Vlastní jména dávají osobám, zvířatům, věcem, místům atd. **jedinečné pojmenování** (Jan Čermák, Hektor, Hobit, Ještěd, Opava, Sázava). V pravopise proto **vlastní jména** odlišujeme **velkým písmenem**.

Vlastní jména osobní

Já a Šéfík

Těm z vás, kdo mě neznají, musím nejdřív vysvětlit, že nejsem člověk. Jsem lidoop. Patřím ke druhu goril. Většina opic mého druhu žije v Africe, v husté džungli lemující břehy řeky Kongo. Odtamtud asi pocházím i já.

Nevím, jak jsem se dostala k lidem. Musela jsem být ještě hodně malá, když se to stalo. Od té doby jsem měla spoustu majitelů. Ani nevím, kdo mi dal jméno. Nebo proč. Ale zkrátka se jmenuju Sally Jones.

Spousta lidí si myslí, že Šéfík je můj majitel. Ale Šéfík nechce nikoho vlastnit. Jsme přátelé.

Jeho opravdové jméno je Henry Koskela.

Poprvé jsme se setkali, když jsem jela jako černý pasažér na nákladním parníku Otago. Za pár let nás náhoda svedla dohromady znovu, tentokrát v přístavní čtvrti v Singapuru. Tehdy mi zachránil život.

Od té doby jsme zůstali spolu

WEGELIUS, J. *Sally Jones a dopis od mrtvého*. 2018. Upraveno.

1 PRÁCE S TEXTEM

- Řekni, kdo je v textu vypravěčkou a o čem vypráví.
- Najdi v textu aspoň pět vlastních jmen. Jak je poznáš?
- Podle textu rozhodni, která z následujících pojmenování se hodí pro vypravěčku.
gorila, zajatkyň, lidoop, Sally Jones, Šéfík, černý pasažér, opice, námořnice, Afričanka, Henry, majitel, Koskelova přítelkyně, Singapuranka
- Přečti si výklad o psaní velkých písmen u pojmenování osob. Potom řekni, proč se u jednotlivých slov v bodě c) píše malé, nebo velké písmeno.

Pojmenování osob:

V **Křestní jména a příjmení osob:** Josef Lada, Frodo, Alžběta Druhá, Hermiona
E **Přezdívky:** Šéfík, Kapitán Demo, Lady Gaga
K **Rodiny a rody, národy a národnosti:** Dvořákoví, Lucemburkové, Češka, Brit, Romka, Inuita
É **Obyvatelé planet, světadílů, měst, států a jejich částí:** Marťan, Afričan, Peruánka, Moravan, Ostravanka
Náboženské a mytologické osoby: Šíva, Panna Maria, Athéna
Jména zvířat: prasátko Peppa, medvídek Pú, Micka
Přídavná jména přivlastňovací odvozená od vlastních jmen: Alžbětin, Ladův, Peruánčin, Šivův

M **Příslušníci náboženských, zájmových, politických skupin:** muslimka, sokolka, demokrat
A **Povolání, funkce, tituly:** účetní, prezident, profesorka
L **Přídavná jména odvozená od vlastních jmen zakončená na -ský:** ladovský, alžbětinský
É

2 Rozhodni, jestli napsat velké, nebo malé písmeno. Slova přepiš do sešitu.

d/Dian **f/F**ossey byla světoznámá **o/O**chránkyň přírody. Studovala **g/G**orily **h/H**orské a chránila je před **p/P**yláky. I když neměla titul **p/P**rofesorky, dokázala si s **l/L**idoopy porozumět, a dokonce se stát jejich **p/P**řítelkyní. Jejimi oblíbenci byli samec **d/D**igit a samička **p/P**oppy. Podle **d/D**ianina příběhu byl natočen i film. Hlavní roli v něm ztvárnila **s/S**igourney **w/W**eaver.

Autorský text

SOUVISLOSTI...

Zjisti, co znamená **ladovská** zima a **alžbětinské** divadlo. Poslechněte si písničku *Ladovská zima*.

2 PROČ KOMUNIKUJEME?

MOJE POKROKY

Co už vím

Vím, že když mluvíme nebo píšeme, děláme to s určitým záměrem. Tomuto záměru říkáme komunikační funkce.

Vím, že stejné sdělení může mít v různých situacích různou komunikační funkci. Vím, že různá sdělení mohou mít stejnou komunikační funkci.

Vím, že psané i mluvené projevy vznikají z různého důvodu, proto se liší i jejich podoba.

Vím, jaký je rozdíl mezi hláskou a písmenem.

Vím, že hlásky se dělí na samohlásky a souhlásky, samohlásky dále na dlouhé a krátké.

Vím, co jsou párové souhlásky.

Vím, že spojení dvou vedle sebe stojících samohlásek v rámci slabiky se říká dvojhláska.

Vím, že písmena ú a ů označují stejnou hlásku. Vím, že písmena i a y označují stejnou hlásku.

Vím, že větná melodie může měnit význam věty.

Vím, že v češtině se rozlišuje 10 slovních druhů.

Vím, že podstatná jména pojmenovávají konkrétní (hmotné) i abstraktní (nehmotné) jevy.

Vím, že podstatná jména obecná pojmenovávají jevy obecně, podstatná jména vlastní jim dávají jedinečná pojmenování.

Co už umím

U každého tvrzení vyber obrázek, který odpovídá tomu, jak dobře danou věc ovládáš.

Umím rozpoznat záměr, se kterým je řečeno nějaké sdělení nebo napsán text.

Umím vyčíst důležité informace z jízdenky.

Umím určit, pro jakou příležitost nebo příležitosti se hodí použít daný text.

Umím rozpoznat význam některých piktogramů, které mě obklopují.

Umím rozdělit slovo na slabiky.

Umím správně zapsat slova se spodobou znělosti.

Řeknu, jestli je slovo ohebné, nebo neohebné.

Rozeznám abstraktní a konkrétní význam podstatného jména.

Poznám vlastní jméno osobní a napíšu ho s velkým písmenem na začátku.

3

Jak s námi mluví minulost

- Díky komunikaci si generace lidí předávají informace už tisíce let. Některé informace máme zachované písemně, jiné se tradují ústně. Může se to zdát neuvěřitelné, ale v některých pověstech a pohádkách se zachovaly zkušenosti pravěkých lidí. V naší kultuře má dlouhou tradici písemné vyjadřování, mnoho z historie je zachováno také v jazyce samotném – v tom, jak náš jazyk vypadá, jaké významy nese.

- V této kapitole se společně zamyslíme nad tím, jaké výhody a nevýhody má předávání informací ústně, písemně (i elektronicky), podíváme se na to, co znamená sloh a styl a co všechno z kultury se v nich uchovává. Budeme se zabývat také tím, jak náš jazyk zachází s podstatnými jmény – nejčastějším slovním druhem v naší komunikaci.

Dědictví (v) řeči

Strom hlasů

Neytiri¹, mimozemská dívka z lidu Na'Vi na planetě Pandora, přivádí pozemšťana Jakea² k posvátnému stromu.

NEYTIRI: Na tomto místě jsou pronášeny modlitby.

A někdy jsou i vyslyšeny. Těm stromům říkáme Utral Aymokriyā³ – Strom hlasů. Hlasů všech našich předků.

(Jake se dotkne zářivých šlahounů. Slyšíme šeptání vzdálených hlasů.)

JAKE: Já je slyším!

NEYTIRI: Jsou živí, Jakeu. Žijí v Eywě⁴.

Ve filmu *Avatar* (z roku 2009) mohou obyvatelé Pandory (smyšlené planety) komunikovat se svými předky pomocí Stromu hlasů. Mohou potom slyšet hlasy svých babiček, dědečků, prababiček, pradědečků a jiných předků. Je to jejich způsob uchovávání tradic a udržování povědomí o tom, kam patří. Takto vědí, jak mysleli a žili jejich předchůdci.

Z filmu *Avatar*, (2009), český překlad: Petr Zenkl

VYSVĚTLIVKY

¹ Neytiri – vyslov [nejtyry]

² Jake – vyslov [džejk]

³ Utral Aymokriyā – vyslov [utral ajmokyrye]

⁴ Eywa – vyslov ['ejva], božstvo lidu Na'Vi, síla spojující všechny živé bytosti

Prostřednictvím **jazyka a komunikace** jsme v **kontaktu nejen s našimi předky, ale dokonce s dávnými civilizacemi**. Můžeme tak čerpat z jejich **moudrosti, zkušenosti a zážitků**. A naopak my svým jazykem můžeme **vysílat poselství o sobě samých** těm, kteří přijdou po nás.

3

Co znamenají tato přísloví? Jsou aktuální i dnes?

1. Pýcha předchází pád.
2. Kdo jinému jámu kopá, sám do ní padá.
3. Komu se nelení, tomu se zelení.
4. Lepší vrabec v hrsti nežli holub na střeše.

4

Jaké další typy textů kromě přísloví si generace lidí předávají od pradávna ústně?

1

PRÁCE S TEXTEM

- a) Bylo by dobré mít takový **Strom hlasů** i u nás? Na co by ses svých předků zeptal/a?
- b) Máte v rodině fotografie, nahrávky nebo jiné materiály, kde jsou uchovány hlasy, myšlenky či vzpomínky tvých vlastních předků, tvé rodiny?
- c) Jestliže máš prarodiče nebo jiné blízké jejich věku, řekni, jak často a o čem si s nimi povídáš.

2

- a) Zjisti, jaké bylo dětství tvých prarodičů nebo jiných starších lidí v tvém okolí. Učili se nějaký cizí jazyk? Jak trávili volný čas?
- b) Vyber si, jestli zjištěné informace zpracuješ jako:
  1. krátký mluvený projev,
  2. zdobený lapbook nebo plakát s fotografiemi.

Bábi se chystá vyprávět o rudé vlně

Nejstarší žena kmene Nutka – původních obyvatel Kanady – se chystá vyprávět své vnučce o přemnožení planktonu v moři, který způsobuje to, že jsou voda i ryby smrtelně jedovaté.

Dost mě překvapilo, když Bábi najednou řekla, že bych si měla dělat poznámky, abych to později mohla všechno sepsat, protože tak se určitě příběh neztratí, až umře. Většinou ji musím prosit o dovolení, a to ještě často řekne Ne, protože psaní je prý pro ty, co jsou líní si pamatovat, a dokud nemám svolení, psát nemůžu, nebylo by to prostě v pořádku. Teď jsem si vytáhla sešit, ale stejně jsem hlavně spoléhala na uši, jak jsem se to právě od ní vlastně po celý život učila.

„Neříkali jsme tomu rudá vlna,“ řekla babička potichu. Mluvila anglicky, protože spoustu mladých už jazyk Nutka¹ dobře neovládá, a někteří mu nerozumějí vůbec. Všichni jsme natahovali uši a ona nám pověděla, jak se rudé vlně říká v jazyce Nutka, ale nemohu to sem napsat, protože nemáme abecedu, nikdy jsme totiž žádnou nepotřebovali, když jsme se všechny důležité věci učili nazpaměť. Takže i kdybych vymyslela, jak ten pojem, co nám Bábi pověděla, hláskovat, stejně by vám nezbylo než hádat, jak se to vyslovuje.

Samozřejmě ne všichni jsme se učili nazpaměť všemu. Někteří se zajímali jen o rodinné vazby, o narození i svatby, a ty si pamatovali. Jiní se zase učili nazpaměť dohody o obchodování a právech rybolovu, další ovládali zpěvy a popěvky potřebné k navigaci v mořských proudech, jiní zase slova písní a básní nebo taneční kroky. Je to pochopitelně trochu riskantní. Každá epidemie neštovic nebo tuberkulózy² vymazala celé kapitoly našich skutečných živých dějin. Ale ve škole nám říkali o tom, jak vyhořela do základů velká knihovna v Alexandrii³, takže asi je to tak, že když je pech, tak je prostě pech.

CAMERONOVÁ, A. *Dcery Měděné ženy*. 2003.

5 PRÁCE S TEXTEM

- Kdo je vypravěčem textu?
- Váží si babička více zapisování, nebo pamatování příběhů?
- Jaké nevýhody předávání informací ústně jsou v textu zmíněny? Napadnou tě nějaké další?
- Jaké může mít takové předávání informací naopak výhody?
- Proč není v pořádku zapsat něco, co si někdo zapsat nepřeje?

VYSVĚTLIVKY

- Nutka (Nučanulté)** – kanadští původní obyvatelé
- tuberkulóza** – infekční smrtelná nemoc napadající nejčastěji plíce
- Alexandrie** – egyptské město založené ve 4. st. př. n. l. Alexandrem Makedonským

SOUVISLOSTI...

- Zjisti, co byla **alexandrijská knihovna** a kdy ji zničil požár.
- Způsobil by požár jedné knihovny srovnatelné škody i dnes?
- Existují nějaká ohrožení i pro elektronické knihovny? Jaká?
- Víš, že Alexandrijská knihovna už zase existuje? V roce 2002 byla otevřena její nová budova. Zjisti, kdo ji navrhl.

3

JAK S NÁMI MLUVÍ MINULOST
SLOHOVÁ VÝCHOVA

Sloh a styl

- 1** Prohlédni si obrázky a vymysli, co představují.

Nápověda: Obrázky zobrazují přísloví.

Podle umimecesky.cz

- 2** a) Přečti si následující texty k obrázkům vlevo. Porovnej texty a řekni, jestli jsou napsány podobně, nebo odlišně.

1. Já zkrátka miluju jídlo, to je známá věc. Tak mě napadlo, že bysme na to první rande měli jít někam do restaurace, protože jídlo snad miluje každej, nejen já. A světe div se, teď milujeme nejen jídlo, ale i sebe.
2. Pila je nástroj nebo stroj k dělení (řezání) materiálu ozubeným listem, kotoučem, pásem nebo řetězem. Podle principu činnosti se dělí na přímočaré a kotoučové a podle řezaného materiálu na pily na dřevo, na kov, na kámen a podobně.

b) Kde by sis tyto texty mohl/a přečíst?

c) Rozhodni, který z textů:

1. je napsaný nespisovně (a najdi dvě místa, která tvrzení dokazují) **text 1 text 2**
2. je napsaný ve třetí osobě **text 1 text 2**
3. se mohl objevit v učebnici nebo encyklopedii **text 1 text 2**

Styl je způsob, jakým je zpracováno a vystavěno písemné nebo ústní sdělení. Nauka o způsobech, jak vystavět text, se nazývá **stylistika**.

- 3** a) Na obrázcích jsou uvedena slova, která se často spojují se slovy **styl** (A) a **sloh** (B). Znáš všechna? Pokud ne, vyhledej jejich význam.

A

moderní

retro osobnostní hudební

art **životní**

oblékání zdravý herní

B

románský

barokní historizující nový

gotický umělecký

stavební

b) Která z nich používáš? Napadají tě nějaká další?

Aplikace *Slovo v kostce*, Český národní korpus

V běžném životě se pojmy **sloh** a **styl** liší, každý se spojuje s jinými přídavnými jmény (módní styl, architektonický sloh), ve **slohové výchově** mají ale stejný význam. Jako **sloh** se ve škole i mimo ni také označuje delší psaný projev: „Ten jeho vzkaz, to byl hotově sloh.“

- 4 a) Rozdělte se do trojic. Každý z trojice si přečtete jeden text a pak si vzájemně řekněte, o čem jste četli. Které téma všechny tři texty propojuje?

1. Byly jednou jedny housle a ty příšerně vrzaly. Nebylo to tím, že by na ně někdo neuměl hrát, ani tím, že by je někdo neuměl naladit, bylo to proto, že v nich bydlelo houslové strašidlo. To strašidlo nemělo hudební sluch, což byl průšvih. Housle totiž patřily pánovi, který hrál ve filharmonii. Koupil si housle a naladil je a těšil se, jak si hezky zahraje. Jenže ouvej. Housle vydaly vrzavý zvuk, jako když řeže strom motorovou pilou. Zkusil to znovu, ale dopadlo to stejně. Pán se poškrábal na hlavě. Co s tím? Vrátit je přece nemůže! [...]

Podle pohadkozem.cz

2. Ahoj :) Všímám si, že se to tu v poslední době zaplňuje lidmi i s trochu méně tradičními zájmy, tak jsem si říkala, že bych založila tohle vlákno. Třeba se taky najdou nějakí nadšenci na pokec a tipy. :) Ve svém okolí nemám prakticky nikoho s podobnými zájmy, tak jsem si říkala, že se třeba tady najde podobná spřízněná duše. Líbí se mi korejský pop, ráda koukám na filmy a seriály, ráda čtu. Těším se na zprávičky!

Podle emimino.cz

3. Podle jihokorejské ústavy musí všichni mladí muži nastoupit na 20 měsíců dlouhou vojenskou službu. Jižní Korea umožní mladým popovým zpěvákům termín nástupu odložit. Popoví zpěváci budou také moci podle nového zákona požádat až o dvouletý odklad. Na ten dosud měli nárok pouze hudebníci zabývající se vážnou či lidovou hudbou nebo úspěšní sportovci.

Podle blesk.cz

b) Vymysli k přečtenému textu vhodný nadpis.

c) Přiřaď k textům 1, 2, 3 vhodné tvrzení.

A Text je pohádka pro děti.

B Text se objevil ve zprávách nebo novinách.

C Text je příspěvek ze sociální sítě.

+ d) Jak se ti texty čtou? Je pro tebe některý z nich srozumitelnější? Pokud ano, čím je to způsobeno?

+ e) Text 2 není dokončený. Diskutujte ve dvojici o tom, jak by mohl pokračovat.

- + 5 a) Napiš text dlouhý 5–7 vět o koncertu/divadle/výstavě/výletě, na kterém jsi byl/a. Rozdělte se ve třídě na 2 skupiny. V 1. skupině budeš psát text jako soukromou zprávu pro kamaráda/kamarádku. Ve 2. skupině napíšeš text, který by se dal vložit na webové stránky školy jako inspirace pro spolužáky, učitele a rodiče. V textu popiš:
- o jakou akci šlo,
  - co jsi tam viděl/a nebo slyšel/a,
  - co se ti líbilo nebo nelíbilo.

b) Porovnejte texty z obou skupin mezi sebou. Jak se liší jejich styl?

SOUVISLOSTI...

Víš, kdo je to **stylista**? Liší se nějak význam slov vyslovovaných jako [stilista] a [stajlista]?

Co to znamená, když něco označíme jako **stylové**?

VÍŠ, ŽE...

Slova **sloh** i **styl** se do češtiny dostala v 19. století. Slovo **sloh** je přejaté z ruštiny (slog = složení). Slovo **styl** pochází z latiny (stilus = psaní, způsob psaní).

3

JAK S NÁMI MLUVÍ MINULOST
JAZYKOVÁ VÝCHOVAPodstatná jména
Mluvnické kategorie

Výbuch

Jedenáctiletá dívka Lyra a její zvířecí duchovní průvodce Pantalaimon se vydali zachránit unesené kamarády z vědecké laboratoře. Byli ale odhaleni a musí uniknout.

Lyra neváhala ani vteřinu. Jakmile Pantalaimon skočil ke dveřím, byla mu v patách, jediným škubnutím je otevřela a utíkala pryč tak rychle, jak ještě v životě neběžela.

„Požární poplach!“ křikl Pantalaimon, který v ptačí podobě letěl před ní.

Na příštím rohu uviděla tlačítko a v zoufalém spěchu rozbila pěstí sklo. Utíkala jako o život směrem k ložnicím a spouštěla další a další požární hlásiče, až na chodbu začali vybíhat lidé a zmateně se rozhlíželi, kde hoří.

Tou dobou už byla kousek od kuchyně a vedená Pantalaimonovou myšlenkou vklouzla dovnitř. V rychlosti roztočila naplno kohoutky plynu a škrtna sirkou u nejbližšího hořáku. Pak stáhla z poličky pytel mouky a svalila ho na roh stolu, až se roztrhl a mouka se vyvalila do vzduchu jako bílý oblak – slyšela totiž, že v otevřeném plameni mouka vybuchuje.

Pak se vyřítila ven. Chodby už se mezitím zaplnily a děti pobíhaly sem tam bez sebe vzrušením, protože ke všem se doneslo kouzelné slůvko útěk. Lyra s Pantalaimonem se proplétala zmatkem mrštěné jako ryba, mířila přímo k ložnici a právě ve chvíli, kdy vrazila do jejích dveří, uslyšela z dálky tlumený výbuch, který otrásl celou budovou.

PULLMAN, P. *Jeho temné esence: Zlatý kompas*. 2018.

1 PRÁCE S TEXTEM

a) Napiš pět podstatných jmen, která shrnou obsah úryvku (slova vymysli, nehledej je v textu).

✚ b) Vypiš z úryvku:

- dvě podstatná jména konkrétní a dvě abstraktní,
- dvě podstatná jména obecná a dvě vlastní,
- dvě podstatná jména v č. j. a dvě v č. mn.,
- jedno podstatné jméno v mužském rodě, jedno v ženském a jedno ve středním rodě,
- dvě podstatná jména v 7. p. a dvě ve 4. p.

2 Porovnej členy následujících dvojic a řekni, která mluvnická kategorie (pád, číslo, rod) se u podstatných jmen změnila.

- zapomněl klíč — zapomněl klíče; lampa zhasla — lampy zhasly; zapomněl klíč — otevřel si klíčem; asistentka přišla včas — čekal na asistentku; levá kyčel — levý kyčel; Míša přišel — Míša přišla
- slzelo mi oko — slzely mi oči; bolelo mě ucho — bolely mě uši; dítě skákalo — děti skákaly; kníže dal příkaz — knížata dala příkaz; hrabě už přijel — hrabata už přijela

Kromě slovního významu nesou **podstatná jména** při každém svém užití i informace o svém tvaru – říkáme jim **mluvnické kategorie**. Podstatná jména vyjadřují čtyři mluvnické kategorie: **pád, číslo, rod a životnost**.

Rod, životnost

Internetová jazyková příručka

Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR, v. v. i.

Hledání konkrétního slova nebo tvaru slova.

hrabě^{1,2}

dělení: hra-bě³

	jednotné číslo	množné číslo
1. pád	hrabě	hrabata
2. pád	hraběte	hrabat
3. pád	hraběti	hrabatům
4. pád	hraběte	hrabata
5. pád	hrabě	hrabata
6. pád	hraběti	hrabatech
7. pád	hrabětem	hrabaty

příbuzná slova: [hraběnka⁴](#)

příklady: *Od roku 1624⁵ držela dům téměř sto let hrabata ze Žampachu.⁶*

poznámky k heslu: v mn. č. jde o jméno r. s. (*ten hrabě* vs. *ta hrabata*); v j. č. i mn. č. se skloňuje podle vzoru „kuře“ s tím rozdílem, že v j. č. se 2. pád shoduje s pádem 4.

Heslové slovo bylo nalezeno také v následujících slovnících: [ASCS](#), [SSČ](#), [SSJČ](#)

Viz i budovaný Akademický slovník současné češtiny: [hrabě](#)

Další slovní charakteristiky a příklady: [ČNK](#)

3 Podívej se na informace z *Internetové jazykové příručky (IJP)*. Ukaž, na kterém místě zde najdeš:

1. správný tvar 6. p. mn. č. slova **hrabě**,
2. informaci o tom, že v čísle množném je toto slovo rodu středního,
3. odkaz do elektronického slovníku,
4. možnost otevřít si další příklady použití slova ve větách.

4 a) Urči rod u následujících podstatných jmen, u jmen rodu mužského i životnost. Ověř si své řešení v *IJP* přes QR kód nebo ve slovníku.

lod', barva, sněhulák, kachna, drak, tykev, petržel, hrnec, zajíc, údolí, hrdlo, starosta, ulice, obhájce, kotě, pole, kostlivec, lékařka, nemluvně.

b) Která z těchto podstatných jmen jsou v jazyce životná, ale označují neživé skutečnosti (např. věci, místa)?

Rod mají podstatná jména trojí – **mužský**, **ženský** a **střední**. Podstatná jména mužského rodu navíc rozlišují i **životnost**. U **životných** jmen se liší tvar v 1. a 4. pádu č. j. i č. mn. (**Učitel pozoroval žáka. Žák pozoroval učitele.**), u **neživotných** je stejný (**Kámen poničil hřebík. Hřebík poničil kámen.**).

Mluvnický rod je něco jiného než pohlaví ve skutečnosti. Rod slov jako **kráva** – **býk** – **tele** odráží pohlaví (u mláďat používáme rod střední), ale rod slov **židle** – **stůl** – **křeslo** nemá s pohlavím žádnou souvislost. Podobně **životnost** v jazyce nemůžeme posuzovat podle toho, jestli něco je živé, nebo ne (např. **sněhulák** je životné jméno, i když označuje neživou věc).

5 Pozoruj dvojice vět. Čím se v nich liší vyznačená slova? A jak se tenhle rozdíl ve větě ještě projevuje?

Kupované **zavináče** mi nechutnaly. Domácí naložení **zavináči** byli výborní. **Mikrobi** se ve zkumavce přes noc rozmnožili. **Mikroby** ve zkumavce na antibiotika nereagovaly. Na pasece rostli krásní **klouzci**. Smažené **klouzky** byly vynikající. Na výstavě aut stály **veterány** hned u vchodu. Váleční **veteráni** se zúčastnili vojenské přehlídky.

Číslo

- 6** a) Cizinec, který se učí česky, dostal za úkol převést podstatná jména do množného čísla.
Oprav jeho řešení úkolu:
pes – pesy; dům – dумы; kost – kostra; list – listí; žák – třída
b) Řekni, proč asi tyto chyby vznikly.
- 7** a) Převeď následující podstatná jména z jednotného do množného čísla. Je to všude možné?
hrneček, flétna, kost, středa, listí, kamení, hmyz, zlato, mléko, benzín
b) Převeď následující slova z množného do jednotného čísla. Je to všude možné?
slova, klavíry, učitelé, selata, prázdniny, brýle, kalhoty, varhany

Číslo vyjadřuje, zda **podstatné jméno** označuje jednu, nebo více věcí (křeslo – křesla, kráva – krávy). U některých slov je to ale jinak:

Podstatná jména pomnožná mají jen množné číslo, ale označují jednu věc, místo, část těla, svátek atd., (nůžky, housle, Velikonoce, záda, Hradčany).

Podstatná jména hromadná jsou v jednotném čísle, přestože označují množství jednotlivých věcí (listí, drůbež, nábytek, lid, hmyz, ptactvo, ucho).

Podstatná jména látková jednotným číslem označují materiál, látku (v jakémkoli množství – voda, vosk, tráva, bavlna). V množném čísle neoznačují velké množství látky, ale např. více druhů nebo více balení (dvě vína = dva druhy nebo dvě láhve vína).

- 8** Roztříd' podstatná jména na pomnožná, hromadná a látková.
Hradčany, kalhoty, neštovice, plavky, vodstvo, sůl, Pardubice, beton, maliní, molitan, peří, nádobí, krmivo, šaty, svalstvo, obecnost, tvaroh, ústa, kleště, trní
- 9** Řekni, zda je vyznačené slovo pomnožné, nebo ne. Pomnožná podstatná jména si vypiš.
Na **Vánoce** si lidé dávají **dárky**. O **prázdninách** pojedeme do **Budějovic**. **Narozeniny** letos oslavím u **prarodičů**. Zazvonilo a ze **dveří** třídy začaly vybíhat první **děti**. **Slepice** se popelily za **vraty**. **Pacienti** v **lázni** pijí vodu z léčivých **pramenů**.

- 10** Vypiš z textu podstatná jména hromadná.

Rád peče cukroví. Vyčisti kanárkovi klec a nasyp mu zrní. Skočil do řeky a uhořel se o kamení na dně. Celý víkend museli hrabat listí. V historii lidstva se některé věci pořád opakují. Tohle představení není pro mládež. Dej vyprat prádlo a vytři v kuchyni.

- 11** a) Najdi ve větách podstatná jména látková (označují nějakou látku) a vypiš si je.
Moc rádi pijí zelený čaj, ale dají si i kávu se šlehačkou. Na první pohled nebylo poznat, z jakého kovu je náhrdelník vyroben – zda ze zlata nebo stříbra. Dej tam určité slunečnicový olej a polohrubou mouku. Ušila jí ze sametu a krajek překrásné šaty. Na písku si hráli nejraději tak, že ho míchali s vodou a vyráběli maltu.

- b)** Vyber si tři z vypsanych podstatných jmen látkových, převeď je do množného čísla a použij je ve větách. Popiš, co se děje s významem.

Vzor: čaj – čaje: Ty dva **čaje** tam stály 160 korun! (význam: dva hrnky čaje) Ve skřínce jsou různé **čaje**, vyber si. (význam: různé druhy)

Pád, vzor

Čeština rozlišuje **sedm pádů** a pojmenovává je **čísly**. V jakém pádě slovo je, pomáhají rozlišit **pádové otázky** (a jedna **neotázka**). Tvoření pádových tvarů jmen se říká **skloňování**. Část slova, která **se mění**, když se mění tvar (pád a/nebo číslo) slova, se nazývá **koncovka**.

1. pád	Kdo? Co?	Kdo je to? To je Hanka a Petr .
2. pád	Koho? Čeho?	Koho se zeptáš? Zeptám se Hanky a Petra .
3. pád	Komu? Čemu?	Komu zavoláš? Zavolám Hance a Petrovi .
4. pád	Koho? Co?	Koho pozdravíš? Pozdravím Hanku a Petra .
5. pád	Oslovujeme, voláme.	Hanko! Petře!
6. pád	O kom? O čem?	O kom jsi mluvil? Mluvil jsem o Hance a Petrovi .
7. pád	Kým? Čím?	S kým jsi tam šel? Šel jsem tam s Hankou a Petrem .

- 12** Odpověz na následující otázky. Odpovědi si přepiš do sešitu a napiš, ve kterém jsou pádě.
Kdo je tvůj vzor? Čeho si na něm vážíš? **Komu** věříš? **Koho** nebo **co** by sis vzal/a na pustý ostrov?
 O čem jsi naposledy mluvil/a s kamarády? **S kým** by ses chtěl/a jednou setkat?

- 13** U zvýrazněných podstatných jmen urči pád, číslo a rod (u jmen rodu mužského i životnost).
 Tou **dobou** už byla kousek od **kuchyně** a vedená Pantalaimonovou **myšlenkou** vklouzla dovnitř.
 V **rychlosti** roztočila naplno **kohoutky plynu** a škrtila **sírkou** u nejbližšího **hořáku**. Pak stáhla z **poličky pytel** mouky a svalila ho na **roh stolu**, až se roztrhl a **mouka** se vyvalila do **vzduchu** jako bílý **oblak** – slyšela totiž, že v otevřeném **plameni** mouka vybuchuje.

- 14** Použij ve větách různá podstatná jména s uvedenými předložkami. Se kterými pády se pojí?
Vzor: Moje oblíbené jídlo je **svíčková s knedlíkem**. (7. pád)
 s, bez, na, o, kvůli, pod, skrz, k, v

Podstatná jména se dají **řadit** do skupin podle pádových koncovek. Každou skupinu zastupuje jeden **vzor**. **Vzor** nepatří mezi mluvnické kategorie, je to jen **skloňovací pomůcka**.

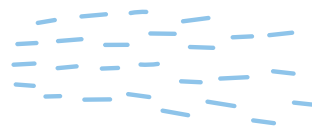
mužské životné	mužské neživotné	ženské	střední
pán	hrad, les	žena	město
muž	stroj	růže	moře
starosta (dříve: předseda)		píseň	kuře
soudce		kost	náměstí (dříve: stavení)

- 15** a) Jak zjistíš, podle kterého vzoru se skloňuje nějaké podstatné jméno?
 b) Použij vhodný vzor a doplň podle něj do vět **i, í, nebo y**.
 Byl umazaný od barv___. V údol___ je možné pozorovat hnízdicí sup___. V krajině se tu střídají les___ a travnaté step___. Voz___ s pytl___ brambor stály připravené na pol___ k odvozu. Olympijskými vítěz___ se letos nečekaně stali Francouz___. Už sto let se zde vyrábí motocykl___ a automobil___. Podél cesty od vs___ ke kapl___ byly vysázeny líp___ a bříz___. Nad oběma umyvadl___ visela zrcadla. V konv___ bylo ještě trochu vody. Měl těmi peněz___ víc šetřit. Měli se s velitel___ sejít až v ponděl___.
- 16** a) Nahraď v příslovích vyznačené vzory vhodnými slovy z nabídky. Význam přísloví vysvětli.
Nabídka: huba, jablko, koláč, vítr, neštěstí, plášť, práce, strom
 Kam **hrad**, tam **stroj**.
 Bez **růže** nejsou **stroje**.
Město nepadá daleko od **hradu**.
 Líná žena, holé **stavení**

Skloňování – spisovné tvary slov

1 Vyber spisovnou variantu.

Je to jedno z mých největších **přání/přáních**. Maminka dostala náušnice s **perlama/perlami**. Po večerce na pokoji propukla bitva s **polštáři/polštáři**. Žáci předali paní ředitelce petici s mnoha **podpisama/podpisy**. Navštívili jsme botanickou zahradu, kde měli mnoho druhů **růží/růžích**. Přijďte na schůzku určitě i s **rodičema/rodiči**. Tatínek se z těch **daní/daních** prý může zbláznit.

+ 2 Doplnuj do následující věty postupně slova v pátém pádě. Svoje řešení si ověř v IJP.

soudce, obhájce, správce, zástupce, poslanec, velvyslanec, znalec

Pane _____, co si myslíte o našem návrhu?

VÍŠ, ŽE...

U českých soudů soudce neoslovujeme **pane soudce** ani **Vaše ctihodnosti**, ale zpravidla **pane předsedo / paní předsedkyně**.

Slova **rodu mužského životného** končí na **-ce** mají tvar pátého pádu (oslovení) stejný jako tvar 1. pádu – **pane soudce, pane zástupce, nejjasnější vládce**. Oproti tomu slova mužského rodu životného končí na **-ec** se v 5. pádě mění – **pane velvyslanče, ty sportovče, záhadný cizince**.

+ 3 Jak bys v e-mailu oslovil/a následující pány? Dopln vhodný tvar jejich jména do oslovení.

Dvořák, Krejčí, Mareš, Kadlec, Švec, Adamec, Klaus, Pistorius, Osolsobě, Chmela, Šerých, Bondy

Vážený pane _____,
obracím se na Vás s velkou prosbou.

VÍŠ, ŽE...

Oslovovat tvarem prvního pádu (např. **Pane Novák, kde se potkáme?**) se v češtině považuje v oficiálních situacích za nezdvořilé.

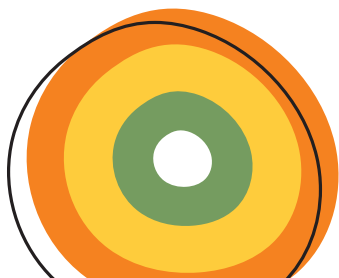
Při **skloňování osobních jmen** se řídíme jejich **výslovností**. Někdy existuje více variant – v takovém případě je dobré ověřit si, na co je oslovovaný zvyklý z rodiny.

+ 4 Urči mluvnické kategorie u zvýrazněných podstatných jmen. Pokud neznáš význam slova nebo jeho výslovnost, pracuj se slovníkem.

Nemám rád **filé**. O jeho **alibi** se nedalo pochybovat. Ve výběhu si čechral peří velký **emu**. Můj bratranec hraje **ragby**. Měl schůzku s italským kulturním **atašé**.

Podstatná jména mají malou skupinu zástupců, **jejichž tvar se ve větě nikdy nemění** – říkáme, že tato **podstatná jména** jsou **nesklonná**. Lze u nich určit rod, číslo i pád, ale tvar zůstává ve všech pádech stejný.

- 5 a) Rozděl následující cizí slova na nesklonná a ta, která se skloňovat dají. U slov ze druhé skupiny řekni, podle kterého vzoru budeš dané slovo skloňovat.
menu, emoji, kakao, interview, safari, show, téma, metro, cappuccino, taxi
- b) Alespoň tři z nesklonných slov použij ve větách.

Skloňování názvů párových částí těla

Zvláštní tvary se zachovaly v množném čísle u některých **podstatných jmen** pojmenovávajících části těla a věci jim podobné.

1. tvary, které užíváme, jen pokud se jedná o pojmenování části těla, jsou podbarveny **tyrkysově**,
2. tvary, které se dají užít, jen pokud se nejedná o část těla, jsou podbarveny **oranžově** a
3. tvary, kde na významu nezáleží, jsou bez podbarvení.

Tvary platí i pro zdobněliny uvedených slov (např. **ručička, nožka, ouško, kolínko**).

pád	ruka	noha	oko, ucho		rameno, koleno
1., 4., 5.	ruce	nohy	oči, uši	oka, ucha	ramena, kolena
2.	rukou/ ruk	nohou/noh	očí, uší	ok, uch	ramenou, kolenou ramen, kolen
3.	rukám	nohám	očím, uším	okám/okům uchám/uchům	ramenům, kolenům
6.	rukou/ rukách	nohou/nohách	očích, uších	okách, uchách	ramenou, kolenou ramenech, kolenech
7.	rukama/ rukami	nohama/nohami	oči,ma, uši,ma	oky, uchy	rameny, koleny

6 Podle tabulky doplň správné tvary do následujících vět.

Kde je ten hrnec s naštipnutými (ucho) ____? Poslouchej (ucho) ____ ne kolenem! Táta nás nosil na (rameno) _____. Z obou (koleno) ____ vytvořil odvod kouře ke kamnům. Věžní hodiny mají pozlacené (ručička) _____. Mezi (noha) ____ stolu se proplétalo několik psů. Pod hbitýma (ruka) ____ mu vznikaly nádherné výšivky. Oběma (ruka) ____ ji hladil po zádech. Hned byl na (noha) ____ a obsloužil nás. Před jejíma (noha) ____ se rozevírala propast. Psal básně o jejích (oko) _____. Řeknu ti to mezi čtyřma (oko) _____.

7 Tvoř věty s následujícími slovními tvary.

uch, uší; okách, očích; oka, oči; kolenou, kolenech; nohama, nohami; ramen, ramenou

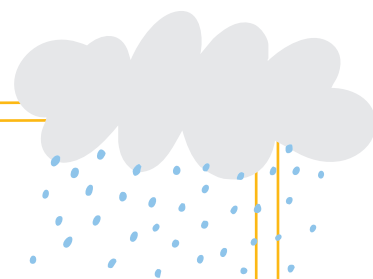
8 Doplň slova v náležitém tvaru.

Dneska máš hrozné kruhy pod , spal jsi vůbec? Jí se hamburgery , nebo přiborem? Ten tvůj brácha má ale za . Pod cítil pevnou zem. Modrou barvu mají jen některá plemena psů. Akrobat chodil po . Od rána jsem na . Na měla překrásné tetování.

Přídavná jména, ukazovací a přivlastňovací zájmena nebo číslovky tři, čtyři mají ve spojení s pojmenováním párových částí těla také zakončení -ma: Pavouček cupital svýma rychlýma nohama. Povíme si to mezi čtyřma očima.

9 Slova v závorce použij v náležitém tvaru.

Lékařka ošetřila muže se (zraněné nohy) _____. Není pravda, že zajáci spí s (otevřené oči) _____. Kocour na mě koukal (smutné oči) _____. Adoptovali jsme pejska se (tři nohy) _____. Tu lavičku jsem vyrobil (vlastní ruce) _____. Popadl mě (své svalnaté ruce) _____ a strhl ze silnice.

Co už vím

Vím, že prostřednictvím komunikace jsme v kontaktu také se svými předky i starými civilizacemi.

Vím, že prostřednictvím komunikace jsme v kontaktu s lidmi, kteří přijdou po nás.

Vím, že v běžné komunikaci se setkáváme s pojmy sloh a styl v různých spojeních a významech, ale v textově-slohové výchově označují tu samou skutečnost.

Vím, že se liší: a) pohlaví ve skutečnosti a rod v jazyce; b) životnost ve skutečnosti a životnost v jazyce.

Vím, že při skloňování podstatných jmen se mění jejich koncovky.

Vím, že některá slova jsou nesklonná.

Co už umím

U každého tvrzení vyber obrázek, který odpovídá tomu, jak dobře danou věc ovládáš.

Umím posoudit výhody a nevýhody předávání a uchovávání informací ústně a písemně.

Umím rozpoznat, jakým stylem by mohlo být napsané sdělení do novin, jakým pohádka, jakým sdělení blízké osobě.

Umím u podstatných jmen určit rod (u mužských i životnost), číslo a pád.

Umím použít vzor k vytvoření správného spisovného tvaru slova.

Umím v Internetové jazykové příručce ověřit, jaký je spisovný tvar podstatného jména, které chci použít.

Umím tvořit zvláštní tvary slov označujících párové části těla.

Umím u podstatných jmen rozpoznat koncovku.

4

Jízdní řád komunikace

- Když na kole neukážeš změnu směru jízdy, můžeš zavinit dopravní nehodu. Když si po cestě autobusem neumyješ ruce, nemusí se stát nic, nebo se můžeš něčím nakazit. Když nepozdravíš při vstupu do čekárny u zubaře, nestane se na první pohled nic, ale ostatní v čekárně si o tobě zřejmě něco pomyslí.
- Soužití lidí zkrátka provází na každém kroku různá pravidla – některá psaná, jiná nepsaná, některá se musí dodržovat bez výjimky, jiná se mohou při různých příležitostech porušovat, porušení některých má nepříjemné následky, jiná zůstanou bez následků, u mnoha záleží na konkrétní situaci.
- V této kapitole se podíváme na to, jak vznikají a k čemu slouží pravidla v komunikaci, ukážeme si, jakých pravidel je vhodné se držet, když připravuješ nový text, a všimneme si také toho, s jakými pravidly je v jazyce i komunikaci spojeno užívání přídavných jmen.

Pravidla komunikace

Seznámení

Vstal a otevřel přední dveře.

„Nazdar!“ řekl Pú pro případ, že by venku někdo byl.

„Nazdar!“ řekl kdosi.

„Hm!“ řekl Pú. „Nazdar!“

„Nazdar!“

„No vida!“ řekl Pú. „Nazdar!“

„Nazdar!“ řekl neznámý a myslel si, jak dlouho to ještě potrvá.

Pú chtěl právě říci počtvrté „Nazdar!“, ale pomyslel si, že to raději neřekne, a místo toho řekl: „Kdo je to?“

„Já,“ řekl hlas.

„Aha!“ řekl Pú. Tak ten kdosi přistoupil a ve světle svíčky se s Púem na sebe podívali.

„Já jsem Pú,“ řekl Pú.

„Já jsem Tygr,“ řekl Tygr.

„Jéje!“ řekl Pú, protože dosud nikdy takového tvora neviděl.

MILNE, A. A. *Medvídek Pú*. 1978.

1 PRÁCE S TEXTEM

a) Proč došlo v komunikaci Púa a Tygra k potížím? Ve které části komunikace nastaly?

b) Jak se představíš do telefonu někomu, kdo tě nezná? A jak se představíš někomu, kdo tě naopak zná? V čem se to bude lišit a proč? Obě situace si ve škole zahrajte jako scénku.

+ c) V ukázce se mnohokrát objevuje sloveso **říct**. Vymysli jiná slovesa mluvení a sloveso **říct** jimi v ukázce nahraď. Která slovesa by mohla vyjádřit, že Pú a Tygr řekli něco nahlas, potichu, nazlobeně, s obavami nebo nesrozumitelně nebo že položili otázku a dali odpověď?

+ d) Najdi v ukázce citoslovce. Co jednotlivá citoslovce vyjadřují? Která citoslovce používáš ty, když si píšeš zprávy s rodinou?

Komunikace má svá pravidla. Ta nám pomáhají, aby komunikace proběhla úspěšně. V úspěšné komunikaci si totiž **porozumíme** a můžeme dosahovat svých cílů, například si objednat pití, seznámit se s novými spolužáky nebo se omluvit za svou chybu. **Pravidla v komunikaci většinou nejsou psaná. Jsou to spíše postupy, na které jsme zvyklí, a které proto od sebe vzájemně očekáváme.**

VÍŠ, ŽE...

Původně český pozdrav **nazdar** vznikl spojením **na zdar** od slovesa **zdařit se**.

2 Neznámá starší paní se tě ptá na cestu k supermarketu a udělá některou z následujících věcí. Která z těchto věcí by tě překvapila a proč?

1. Představí se ti.
2. Pohladí tě po hlavě.
3. Poděkuje ti za radu.

4. Odejde bez poděkování a bez rozloučení.
5. Obviní tě, že jí ohledně cesty lžeš.
6. Omluví se ti za zdržování.

Pravidla v komunikaci nejsou univerzální. Liší se podle toho, **s kým, kdy, kde, jak a proč komunikujeme.** Když píšou kamarádce zprávu, ať si se mnou jde zahrát online počítačovou hru, bude to vypadat jinak než psaná pozvánka na ples. Budeme očekávat **jiný styl** komunikace, **jiný počet informací** a **jinou formu**. Kamarádce nemusíme psát celá souvětí. Stačí jen „dáme hru“ nebo emotikon playstationu.

3 a) Vyber si jednu ze situací 1–3. Napiš tři až pět pravidel, která je potřeba dodržet, aby byla komunikace úspěšná.

1. debata na hodině dějepisu
2. rozhovor s rodiči o tom, že na něco potřebuješ peníze
3. televizní interview¹ s prezidentkou

b) Vyměň si papír s někým ze třídy.

K jednotlivým pravidlům přiřpiš, co by se stalo, kdyby bylo některé z nich porušeno.

c) Své odpovědi ve třídě porovnejte.

VYSVĚTLIVKY:

¹ interview – rozhovor

Pro dobrý průběh konverzace jsou důležitá následující pravidla:

1. Podávej dostatek informací – ani málo, ani příliš.
2. Mluv pravdu.
3. Mluv jasně a k věci.
4. Buď zdvořilý/zdvořilá.

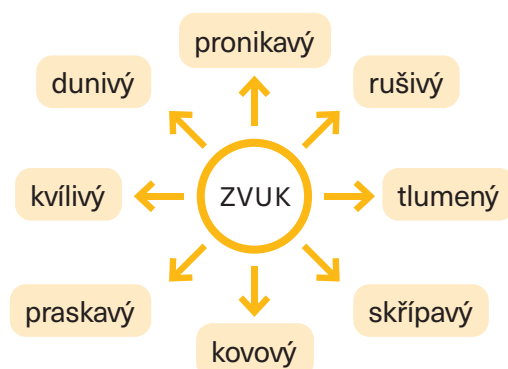
4 Prozkoumej následující situace a řekni, které z výše uvedených pravidel v nich bylo porušeno. Jaký k tomu měl/a mluvčí asi důvod?

1. Tomáš šel přes zákaz rodičů jezdit na U-rampu a ošklivě se potloukl. Po příchodu domů se ho tatínek zeptal, co se mu stalo. „Zakopl jsem na schodech,“ řekl mu Tomáš.
2. Lucka si všimla, že posledních pár dní je její máma smutná a nervózní. Zeptala se jí, co se děje, ale máma jí na to řekla: „Nedělej si s tím starosti, to se tě netýká.“

5 DISKUTUJTE

Které pravidlo je nejčastěji porušováno u vás ve třídě? Co by s tím šlo dělat? (Např. pokud si skáčete při odpovídání do řeči, navrhněte, jak to zlepšit. Zeptejte se i své učitelky / svého učitele, jak si s tím umí poradit.)

- 6** a) Napište do dvou sloupců přídavná jména, která popisují, jak může znít klidná a jak ostrá výměna názorů u lidí.
- b) Přečti si přídavná jména, která se pojí s podstatným jménem **zvuk**. Který z těchto zvuků je příjemný a který nepříjemný? Který je tichý a který hlasitý?
- c) I lidé se můžou dorozumívat jen podle zvuků nebo slov, která zvuky hodně připomínají. Vymysli situaci, ve které někdo vysloví jenom: **Brr! Hmm. Tss... Hepšík!**

7 DISKUTUJTE

Znáš někoho, komu hlasité zvuky vadí? Co je možné dělat, aby se před nimi ochránil?

- 8** a) Představ si, že tvůj kamarád spadl při jízdě na skateboardu a je zraněný. Co všechno musíš sdělit operátorovi nebo operátorce na tísňové lince?
- b) Pracujte ve dvojicích. Vyberte z následujících doporučení variantu, která je podle vás správná. Poté vyhledejte doporučení na webových stránkách ZZS a svoje odpovědi si ověřte.
- Při volání na linku ZZS začnu nejdřív popisovat, co se stalo.
✗ Při volání na linku ZZS se nejdřív představím a řeknu, kde se s kamarádem nacházíme.
  - Stručně a přesně popíšu, co vidím a jak k úrazu došlo. Nehádám, co kamarádovi přesně je. ✗ Kvůli úspoře času rovnou hlásím, co má podle mě kamarád zlomeného.
  - Snažím se situaci popsat výstižně, ale stručně. ✗ Vše popisuju co nejpodrobněji, čím víc informací, tím lépe.
  - Když řeknu, co se stalo, telefon odložím a věnuju se kamarádovi. ✗ Poslouchám přesně pokyny operátorky, telefon si dám na hlasitý odposlech.

VÍŠ, ŽE...

Zdravotnickou pomoc lze účinně přivolat i pomocí mobilní aplikace **Záchranka**.

9

Ve dvojicích sepište příklad úspěšného rozhovoru s tísňovou linkou ZZS, ve kterém se řeší zranění ze skateboardu. Rozhovor poté přehrajte jako scénku. Dodrželi jste všechna doporučení?

V nových a výjimečných situacích pomáhá, když **pravidla komunikace** známe **dopředu**. Např. při komunikaci se **ZZS** pomůže, když víme, že máme uvést **jméno a příjmení**, **přesnou nebo přibližnou adresu**, kde je **někdo zraněný**, co se stalo a jak to **teď vypadá**.

10 HRA

- a) Rozdělte se do skupin po třech až čtyřech. Skupiny představují záchranné hasičské týmy, které se snaží evakuovat obyvatele z hořící budovy. Každý tým si zvolí jednoho člověka, který bude představovat obyvatele domu. Zbytek týmu budou záchranáři. Týmy popořadě zkusí v co nejkratším čase navést obyvatele domu z jednoho rohu třídy na druhý, a to pouze prostřednictvím krátkých instrukcí. Obyvatel přitom musí mít zavázané oči a nesmí se po cestě dotknout žádné překážky.

- b) **DISKUTUJTE** Jak si vedly jednotlivé týmy?

- Jak se lišila komunikace jednotlivých týmů?
- Které postupy a instrukce fungovaly nejlépe?
- Lišily se týmy i v tom, jak nahlas nebo s jakými emocemi instrukce podávaly? Co fungovalo nejlépe?

VÍŠ, ŽE...

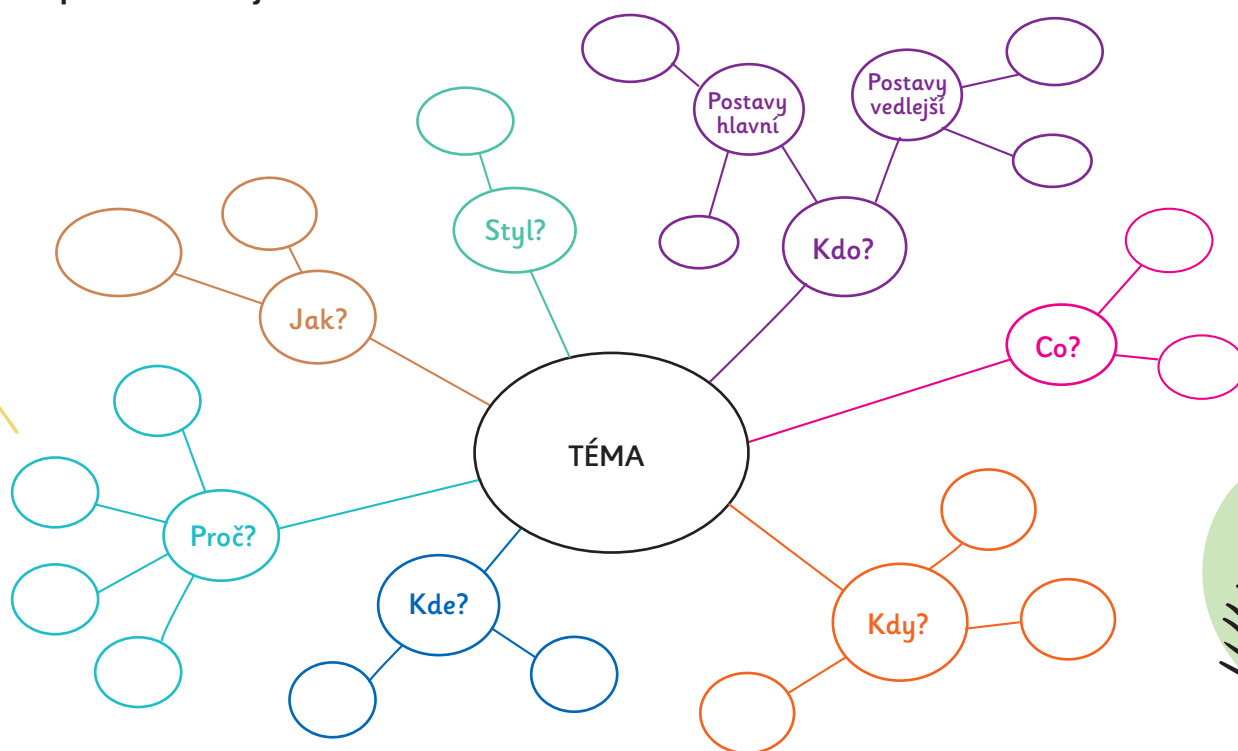
Na každé **lampě** v některých městech v ČR je **identifikační číslo**, pomocí kterého můžeš záchranku nasměrovat k **místu**, kde zrovna jsi.

SOUVISLOSTI...

Znáš tahle základní telefonní čísla?
Máš je uložena v mobilu?
150 Hasičský záchranný sbor ČR
155 Zdravotnická záchranná služba ČR
158 Policie ČR
112 Tísňová linka EU (domluvíš se česky)

Příprava textu a práce se zdroji

- 1** a) přečti si následující slovní spojení a řekni, co sis při čtení představil/a.
 1. Liška obecná 2. Prohraný zápas 3. Zatoulaná bota 4. Vánoční překvapení
 b) Které téma se ti popisovalo nejjednodušší? Proč?
 c) Vyber si jedno téma a představ si, že o něm máš napsat příběh. Napadá tě úvod, možná zápleтка i závěr? Prodiskutujte své nápady ve dvojicích.
- 2** a) Najdi ve třídě někoho, kdo si vybral stejné **téma**. Společně promyslete **příběh**, postupujte podle následujících bodů.

- b) Určete ve skupinách zapisovatele. Vypracujte **myšlenkovou mapu**, v jejímž středu bude vámi zvolené **téma**. Ze středu vyrůstá maximálně sedm hlavních větví. Každá větev má svou barvu. V bublinách se soustřeďte na jevy pro váš příběh důležité:

- **kdo**: hlavní postava, další postavy a vztahy mezi nimi,
- **co** se v příběhu děje,
- **kdy** a **kde** se příběh odehrává,
- jaké části může příběh mít, **styl** psaní, příp. žánr a další.

O jednotlivých bodech si vzájemně povídejte, abyste si vytvořili co nejjasnější představu.

- c) Na základě myšlenkové mapy stručně (například slovním spojením) napište **osnovu** příběhu.

1. začátek (**úvod**),
2. prostřední část – hlavní sdělení (**stať**)
3. konec (**závěr**).

Prostřední část můžete rozvést více – podle zamýšleného děje.

- 3** Ve stejných skupinách si udělejte co nejúplnější představu o hlavní postavě příběhu (lidské nebo zvířecí) a odpovězte na následující otázky. Výsledné postavy představte spolužákům.
1. Jak se jmenuje?
  2. Kdy a kde se narodil/a?
  3. Které jazyky nebo zvířecí řeči ovládá?
  4. Čím se živí?
  5. Jaká je jeho rodina?
  6. V čem vyniká?
  7. Co mu/jí naopak nejde?
  8. Co by si koupil/a v obchodě s oblečením?
  9. Jaká zpráva by ho/ji jistě potěšila?
  10. Jak vypadá jeho/její pokoj nebo prostředí, kde žije?
  11. Z čeho má největší strach?
  12. Proč si zaslouží být vaším hlavním hrdinou?

- 4** Potom se více zamyslete i nad prostředím a dobou příběhu a odpovězte si na následující otázky.
1. Odehrává se příběh v jednom, nebo ve více prostředích (např. v tělocvičně, doma, v lese)?
  2. Odehrává se uvnitř, nebo venku?
  3. Co se na daném místě obvykle vyskytuje a mohlo by mít v příběhu nějakou roli?
  4. Odehrává se příběh během několika hodin, jednoho dne, více dní, déle?
  5. V jaké denní nebo roční době se příběh odehrává?
  6. Co se v dané době většinou děje (v přírodě, v běžném životě) a může mít v příběhu nějakou roli?
- 5** a) Pokud máte jasno, jak má příběh vypadat, pusťte se společně do psaní. Ve vymýšlení příběhu i jeho zapisování se můžete střídat. Výsledný text bude mít 100–150 slov (jedna strana A5).
- b) Výsledné texty nahlas před třídou přečtete.
- c) Na každou skupinu a její text zareagujte: na papírek anonymně napište jednu věc, která se vám na příbězích ostatních spolužáků líbila.
- d) Vytvořte ke svému textu ilustraci. Hotové obrázky můžete pověsit ve třídě na nástěnku.

Na psaní souvislého textu se musíme připravit. Prvním krokem je shromáždění informací, které o tématu víme. K tomu dobře slouží např. myšlenkové mapy, banky nápadů nebo osnova textu. S těmito pomůckami se v učebnici postupně seznámíme.

Pokud čerpáme informace z nějakého zdroje (z knihy, z webové stránky, z videa apod.), musíme uvést alespoň jméno autora a název zdroje. Zaprvé je to fér – děkujeme tím autorovi, který si lámal hlavu za nás. Zadruhé se to hodí – říkáme tím zvědavým čtenářům, kde si mohou informace ověřit a případně si rozšířit znalosti.

- 6** a) Představ si, že chceš začít chovat zvíře, s nímž nemáš žádné zkušenosti. Vymysli aspoň dva písemné zdroje, odkud bys mohl/a čerpat informace o tom, jak se o dané zvíře starat.
- b) Vymysli, koho by ses mohl/a na chov daného zvířete zeptat.
- c) **DISKUTUJTE** Jaké výhody a nevýhody mají písemné zdroje a jaké rozhovor s někým zkušenějším?

- 7 Napište na tabuli vše, co víte o chameleonech. Zaměřte se především na dvě hlavní oblasti: potrava a potřeby pro chov.

- 8 a) Přečti si následující úryvek.

Chameleon je primárně hmyzožravec, ke krmení se hodí většina hmyzu s výjimkou bodavých, ploštic apod., nedoporučuji krmit červy zavíječů voskových, jsou velmi tuční a při delším podávání chameleoni odmítají jiný hmyz. Osobně krmím převážně cvrčky (*Acheta domestica*, *Gryllus assimilis*...), šváby (*Blaptica dubia*, *Panchlora nivea*, *Shelfordella tartata*...), sarančaty a v létě smýkaným hmyzem¹. Ovoce a zeleninu dáváme jen výjimečně nebo vůbec, dle mých zkušeností většina zvířat ani ovoce a zeleninu nepřijímá a nemá cenu je k tomu nutit.

VYSVĚTLIVKY
¹ smýkaný hmyz – hmyz sebraný smýkáním speciální sítkou z trav nebo keřů

Chameleon nemá ukončený růst, a roste tedy celý život, nicméně nejvíce roste v 1. roce života. Co nenaroste do té doby, už později nedožene, a proto je mláďata a mladé chameleony do 1 roku života potřeba krmit denně v dostatečném množství. Mladým chameleonům dávám denně cca 20 ks hmyzu, záleží na velikosti, která by neměla přesahovat šířku tlamy chameleona (platí spíše pro mladé do cca 6 měsíců, potom jsou již schopni přijímat sarančata, která jsou podstatně větší). Od jednoho roku života krmím obden a krmnou dávku snižuji na cca 8–10 ks hmyzu.

Podle tp-faq.reptile.cz, upraveno

- b) Z nabídky vyber, jakým oblastem chovu chameleonů se text věnuje.

Nabídka: čím se krmí — kolik toho potřebuje chameleon vypít — jak krmit mláďata — jak často se krmí — čím má být vybavené terárium — kolik jídla je potřeba

- c) Srovnej poznatky z textu s informacemi na tabuli.

- d) Komu je text určen a kde by mohl být publikován? Svá tvrzení zdůvodni ukázkami z textu.

- e) Je znám autor textu? (Vyhledej text na internetu.)

- f) V jakých zdrojích (nebo jejich typech) bys mohl/a najít další informace o chameleonech?

- 9 Na textu o chameleonovi si vyzkoušej metodu I.N.S.E.R.T. Do levého sloupce napiš informaci z textu, kterou považuješ za důležitou. Do pravého sloupce napiš symbol odpovídající tomu, jestli je pro tebe uvedená informace známá (✓), nová (!) nebo vyvolávající další otázky (?). Najdi dvě informace pro každý symbol.

Informace z textu	Symbol ✓, !, ?
Chameleon roste celý život.	!

- 10 Najdi si ještě jiný text o chameleonech a přečti ho. Na základě všech zjištěných údajů vytvoř osnovu a pak napiš krátký text pro začínající chovatele o životě a chovu chameleona. Text má mít rozsah asi 100 slov. Nezapomeň uvést, z jakých zdrojů a autorů jsi vycházel/a.

VÍŠ, ŽE...

Pokud čerpáš informace z **internetové stránky**, je dobré navíc uvést **adresu stránky** a případně i **datum**, kdy jsi tam informaci našel/našla, protože internetové zdroje se občas rychle mění.

Přídavná jména

Tvrdá a měkká

Mrtvá planeta

Vzduch obklopující druhou planetu sluneční soustavy Žabí hvězdy byl zatuchlý a nezdravý.

Na jejím povrchu neustále vál vlhký vítr. Fičel přes solné pláně, vyschlé močály, změť zahnívajících vegetace a chátrajících trosky dávných měst. Nic živého se tu nepohnulo. Planeta, jako mnoho jiných v této části Galaxie, byla opuštěná.

Vítr dost teskně skučel ve starých práchnivějících rozvalinách domů ve městech. Ještě teskněji naříkal, když bičoval paty vysokých černých věží, tu a tam se nejistě pohupujících nad povrchem tohoto světa. Na vrcholu věží sídlila hejna velkých, vychrtlých smrdutých opeřenců – kteří jako jediní přežili civilizaci, která tu kdysi existovala.

ADAMS, D. *Restaurant na konci vesmíru*. 2002.

1 PRÁCE S TEXTEM

- Najdi v textu přídavná jména popisující, jaká byla planeta a vše na ní.
- Jaké dojmy v tobě ta slova vyvolávají? Jsou spíš pozitivní, nebo negativní?
- Co se asi na planetě stalo?

+ d) Napiš podobný text popisující naopak planetu v rozkvětu a plnou života. Která přídavná jména při popisu použiješ?

- Kterými přídavnými jmény bys pochválil/a: **jídlo**; **oblečení**; **sportovní výkon**; **nový účes**; **vysvědčení**; **film**?
- Kterými přídavnými jmény vyjádříš, že se ti výše uvedené věci nelíbí, tak abys druhého neurazil/a?
- Kterými přídavnými jmény vyjádříš nelibost, pokud se nemusíš ohlížet na city druhého?

- Přečti si úryvky z písemných projevů cizinců učících se česky.
Na Malostranská náměstí byl hezký stromeček. Dal jsem si jenom polévku, ale polévka byla přesolený. Můj pes nemá rád dlouhou cestování. Při špatnou organizaci budete mít problémy. Moc se těším na celé rodinu. Uvařili nám jídlo z jednoduché věci. V naší zemi žije mnoho pracovitá lidí. Máme v obývací krásnou křesla.
- Oprav tvary vyznačených slovních spojení.
- U opravených spojení urči pád, číslo a rod.
- Navrhni pravidlo, kterým bys cizinci vysvětlil/a, čím se tvar přídavného jména v textu řídí.

Přídavná jména označují vlastnosti toho, co je vyjádřené podstatným jménem. Říkají nám, jaké něco je. S podstatnými jmény, k nimž se vážou, se shodují v pádě, čísle a rodě, při skloňování společně s nimi mění svůj tvar.

- ✚ 4 a) Pozoruj, co se děje s tvarem přídavného jména, když ho spojujeme s podstatnými jmény různých rodů.

1. **nový:** dům kabelka koště
2. **sokolí:** zrak skála hnízdo
3. **vlčí:** zub tlama doupe
4. **černý:** pes koza kotě
5. **zralý:** hrozen hruška ovoce
6. **zadní:** východ strana sedadlo

- b) Na základě pozorování rozděl přídavná jména do dvou skupin. Pamatuješ si z prvního stupně, jak se jim říká?

- c) Každou skupinu doplň o tři další přídavná jména, která se chovají stejně.

Podle **skloňování** rozlišujeme tři základní **typy přídavných jmen**: **měkká**, **tvrdá** a **přivlastňovací**.

Měkká přídavná jména mají v 1. pádě č. j. pro všechny tři rody stejný tvar (**moderní kabát/rodina/ auto**). **Tvrdá přídavná jména** mají v 1. pádě č. j. různé tvary pro každý mluvnický rod (**mladý muž, mladá žena, mladé hříbě**).

Pravopis **í/ý** v koncovkách přídavných jmen poznáme podle vzorů: **moderní** (dříve **jarní**) pro **měkká** a **mladý** pro **tvrdá**.

	TVRDÁ PŘÍDAVNÁ JMÉNA		MĚKKÁ PŘÍDAVNÁ JMÉNA	
	číslo jednotné	číslo množné	číslo jednotné	číslo množné
1. pád	mladý (muž)	mladí (muži)	moderní (jarní)	moderní (jarní)
2. pád		mladých (mužů, žen, hříbat)	moderního (kabátu, auta) moderní (rodiny)	moderních
3. pád		mladým (mužům, ženám, hříbatům)	modernímu (kabátu, autu, rodině)	moderním
4. pád	mladého (muže) mladý (výhonek)		moderního (muže) moderní (kabát, auto, rodinu)	moderní
6. pád		(o) mladých (mužích, ženách, hříbátech)	(o) moderním (kabátu, autu) moderní (rodině)	moderních
7. pád	mladým mužem	mladými (muži, ženami, hříbaty)	moderním (kabátem, autem) moderní (rodinou)	moderními

- 5 Dopln v jídelníčku **í, ý**. Používej při tom vzory přídavných jmen měkkých a tvrdých.

červená řepa s koz__m sýrem a rukolou; hus__ játra se slaninou;
krab__ salát; špenátov__ závin; ryb__ polévka; vývar s jätrov__mi
knedlíčky; hověz__ guláš s knedlíkem; pečená žab__ stehýnka;
dušený bíl__ chřest s bylinkov__m přelivem; vos__ hnízda;
lívanečky s borůvkov__m tvarohem

- 6** a) Řekni, jaká gramatická kategorie se mění v zadaných dvojicích.
vynalézavý učitel — vynalézaví učitelé, soukromý zubař — soukromí zubaři, dravý pták — draví ptáci

b) Doplň do dvojic **í, ý** a svoji volbu odůvodni pomocí vzoru.

Náš pes už je starý a slab___. Oba naši psi už jsou staří a slab___.

Netrpěliv___ pacient pořád klepal na ordinaci. Netrpěliv___ pacienti pořád klepou na ordinaci. Radek byl zase dnes brzo ospal___. Oba kluci byli dnes zase brzo ospal___.

POZOR: V 1. pádě č. mn. mužského rodu životného mají tvrdá přídavná jména v koncovce -í (mladí páni, mladí muži).

- 7** Doplň **í, ý** a svou volbu odůvodni pomocí vzoru.

Mil___ čtenáři, přinášíme vám novinky ze světa aut. Chloubou naší zoo jsou bílí___ tygři. Nové změny se budou týkat daňov___ch poplatníků. Chováte se jako mal___ kluci. Býval___ zaměstnanci firmy svědčili u soudu. Fotbalov___m fanouškům vadí zákaz pyrotechniky. Soukrom___ lékaři se obrátili se svou stížností na pojišťovnu. Koncov___m uživatelům doporučujeme změnit poskytovatele. Vrcholov___ sportovci by měli dbát na svou životosprávu. Hotelov___ hosté dostali kompenzace za zkaženou dovolenou. Výživov___ poradci nám doporučili omezit cukry. Absolventi našeho kurzu se dostanou na úroveň rodil___ch mluvčích. Mnoz___ odborníci se k plánům vlády stavějí kriticky.

- 8** Pozoruj, jak se mění vyznačená část přídavného jména v části 1. Pak doplň správně tvary v části 2.

1. francouzský malíř — francouzští malíři, španělský fotbalista — španělští fotbalisté, německý podnikatel — němečtí podnikatelé, americký spisovatel — američtí spisovatelé
2. italský architekt — ital___ architekti, čínský výrobce — čín___ výrobci, pardubický hokejista — pardubi___ hokejisté, norský rybář — nor___ rybáři, anglický panovník — angli___ panovníci

POZOR: V 1. pádě č. mn. mužského rodu životného se přípona -ský mění na -ští a přípona -cký na -čtí (francouzský > francouzští, německý > němečtí).

- 9** Co to znamená, když se řekne...?

Ronil krokodýlí slzy. Měl hroší kůži.
Mám z toho husí kůži. Má na tom lví podíl.
Chovala se jako krkavčí matka.
Venku je psí počasí. Dělá na mě psí oči.
Měl zaječí úmysly. Měla sloní paměť.
Prokázal mu medvědí službu.
Byla to její labutí píseň.
Jeho nápady mívají jepičí život.
Zahrnula ho opičí láskou

- 10** Utvoř přídavná jména od následujících podstatných jmen. Které přípony použiješ?

železo, rodina, výkon, politika, historie, zdravotník, Evropa, kuchyně, město, svět, film, oliva, máslo, národ, doprava, škola

- 11** Utvoř přídavná jména od následujících sloves. Které přípony použiješ?

vymyslet, otevřít, zvýšit, zvolit, rozbít, pokrýt, nabít, záviset, zaschnout, opít, vyhasnout, vzdychat, spěchat, planout, opalovat, plakat

Prostořeká Anna

Za chvíli přiběhla Anna s tváří rozzářenou z potulky sadem, dychtivá¹ vyprávět o svých nových objevech. Ve dveřích se však zarazila, když se z ničehonic octla před cizí ženou. V rozpacích zůstala stát. Vypadala dost podivně v krátkých obnošených šatech, v kterých přišla ze sirotčince² a z pod nichž jí trčely dlouhé hubené nohy. Pih na obličeji měla víc než obvykle a byly ještě výraznější. Protože venku běhala bez klobouku, vítr jí pořádně rozštěpatil³ vlasy, které nikdy nebyly tak červené jako právě v tuto chvíli.

„No, pro krásu si tě jistě nevybrali,“ poznamenala důrazně paní Rachel Lyndová. Patřila k těm **milým** a **oblíbeným** lidem, kteří se pyšní svou otevřeností a přímostí bez ohledu na to, že si třeba nadělají nepřátele.

„Jsi hrozně hubená a ošklivá. Tak sem pojď, dítě, ať si tě prohlédnu! Panebože, tolik pih – to svět neviděl! Vlasy jako mrkev! Tak sem pojď, dítě, copak neslyšíš?“

Anna k ní šla, ale ne tak, jak paní Rachel očekávala. Skokem přeletěla kuchyň a zastavila se před paní Rachel s tváří rudou jako rak, s chvějícími se rty – rozčilením se celá třásla.

„Nenávídím vás,“ zvolala přidušeným hlasem a dupla, až se podlaha otřásla. „Protivná jste – protivná – protivná!“ Každé slovo doprovázela ještě silnějším dupnutím. „Jak se opovažujete mi povídat, že jsem hubená a ošklivá? Jak se opovažujete předhazovat mi moje pihy a zrzavé vlasy? Jste hrubá, nevychovaná, bezohledná a bezcitná!“

MONTGOMERYOVÁ, L. M. *Anna ze Zeleného domu*. 1993. Upraveno.

12 PRÁCE S TEXTEM

- Najdi v textu přídavná jména, která **popisují**, jak Anna vypadala, jaké byly její vlasy, šaty, pihy atd.
- Najdi v textu přídavná jména, která **hodnotí**, jak Anna vypadala.
- Napiš dvě další přídavná jména, kterými by se podle tebe dal vzhled Anny popsat nebo zhodnotit.
- Najdi přídavná jména, která mluví o paní Rachel Lyndové. Jsou popisná, nebo hodnotící?
- Přečti si znovu úsek s vyznačenými přídavnými jmény. Čím je jejich použití zvláštní? Byla podle tebe paní Lyndová opravdu milá a oblíbená?
- Zhodnoť komunikaci mezi Annou a paní Lyndovou. Které pravidlo komunikace porušily? Jaký vliv to na jejich komunikaci mělo? Jakou roli v tom hrála použitá přídavná jména?

- 13** Řekni, jestli u následujících typů textů budou převažovat spíš přídavná jména popisná nebo přídavná jména hodnotící. Můžete si některé zmíněné typy textů společně vyhledat na internetu a přesvědčit se.

- recenze na restauraci
- návod k použití kuchyňského robotu
- dopis babičce z tábora

VYSVĚTLIVKY

- dychtivá** – silně si přející
- rozštěpatil** – rozcuchal
- sirotčinec** – dětský domov pro děti bez rodičů (sirotky)

Přídavná jména můžeme použít k **popisování** nebo k **hodnocení**. Při **hodnocení** bychom měli dobře zvážit, a) jestli ho druhá strana opravdu chce nebo potřebuje slyšet, b) které prostředky zvolit, abychom někoho neurazili, nezranili.

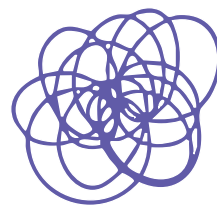
Přídavná jména přivlastňovací

Přídavná jména přivlastňovací vyjadřují, **čí** něco je. Od podstatných jmen rodu mužského se odvozují pomocí přípony **-ův** (Lukáš – Lukáš**ův**, táta – tát**ův**), od podstatných jmen ženského rodu pomocí přípony **-in** (Tereza – Tere**zin**, sousedka – souse**dčín**).

V běžně mluvené řeči se setkáváme s **přivlastňováním pomocí 2. pádu podstatného** (To je **babičky** byt. Dozvěděla se **to Terezy** matka.). Ve formálních situacích, kdy se vyjadřujeme kultivovaně, je vhodné používat přivlastňovací přídavná jména (To je **babiččin** byt. Dozvěděla se **to Terezina** matka.).

- 14** Přeformuluj následující věty s použitím přivlastňovacích přídavných jmen. (Pokud si nejsi jistý/jistá, použij tabulku z následující strany.)

1. Ten mobil patří Anežce. Je to Anežčín mobil.
2. Ta taška patří Jonášovi. Je to _____.
3. Ta koťátka patří Tereze. Jsou to _____.
4. Ty lodičky patří mamince. Jsou to _____.
5. Ten šicí stroj patří dědovi. Je to _____.
6. Ty počítače patří Lucii. Jsou to _____.
7. Ti dinosauři patří Tomášovi. Jsou to _____.
8. To kolo patří Danielovi. Je to _____.

- 15** V následujících větách urči, zda je vyznačené slovo přídavné jméno přivlastňovací (**čí?**), nebo podstatné jméno ve 3. pádě (**komu?**). Všiměj si pravopisu v koncůvkách.

Přišli k nám **Jirkovi** bratři. **Jirkovi** tu historku nevěřím. Ty jsi **bratrovi** schovala učebnice? Všechny **bratrovy** učitelky jsou moc hodné. Dones to prosím **tatínkovi**. **Tatínkovi** kolegové mu uspořádali večírek na rozloučenou. **Tomášovy** rodiče jsem už dlouho neviděl. Půjčila jsem **Tomášovi** stovku. **Zpěvákovi** se během úvodní písně dvakrát zadrhl hlas. Před šatnou čekaly **zpěvákovy** fanyanky. **Prezidentovy** příznivce překvapil jeho projev. Zákon předložili **prezidentovi** k podpisu.

Pravopis odvozujeme podle vzoru – pro přídavná jména přivlastňovací používáme vzory **otcův** a **matčín** (otcovi/matčini přátelé, otcovy/matčiny kamarádky), podstatná jména mužského rodu životného ve 3. pádě j. č. mají vždy **-i** podle vzoru **pán**, **muž** nebo **starosta** (**předseda**) (**zavolej pánovi, muži, starostovi**).

- 16** Doplň **i, y**.

Přišroubovala robotov__ ruku. Chlapcov__ kroky se rozléhaly chodbou. Nevzal si otcov__ rady k srdci. Markov__ už nevěřím. Přišli manželov__ přátelé. Studenti Masarykov__ univerzity předali petici rektorov__. Půjčila Pavlov__ hodně peněz. Premiérov__ příznivci se shromáždili na náměstí. Novináři se snaží dovolat ministrov__ vnitra.

Obchodník prodal zákazník__ vadné zboží. Viděla jsi nějaké Shakespearov__ hry?

TVARY PŘÍDAVNÝCH JMEN PŘIVLASTŇOVACÍCH

ČÍSLO JEDNOTNÉ

	rod mužský živ. i neživ.	rod ženský	rod střední
1. p.	otcův, matčin (přítel, dům)	otcova, matčina (smlouva)	otcovo, matčino (auto)
2. p.	otcova, matčina	otcovy, matčiny	otcova, matčina
3. p.	otcovu, matčinu	otcově, matčině	otcovu, matčinu
4. p.	otcova, matčina (přítele) otcův, matčin (dům)	otcovu, matčinu	otcovo, matčino
5. p.	otcův, matčin!	otcova, matčina!	otcovo, matčino!
6. p.	(o) otcově, otcovu matčině, matčinu	(o) otcově, matčině matčině, matčinu	(o) otcově, otcovu
7. p.	otcovým, matčiným	otcovou, matčinou	otcovým, matčiným

ČÍSLO MNOŽNÉ

	rod mužský živ. i neživ.	rod ženský	rod střední
1. p.	otcovi, matčini (přátelé) otcovy, matčiny (domy)	otcovy, matčiny (smlouvy)	otcova, matčina (auta)
2. p.	otcových, matčiných	otcových, matčiných	otcových, matčiných
3. p.	otcovým, matčiným	otcovým, matčiným	otcovým, matčiným
4. p.	otcovy, matčiny	otcovy, matčiny	otcova, matčina
5. p.	otcovi, matčini! (přátelé) otcovy, matčiny! (domy)	otcovy, matčiny!	otcova, matčina!
6. p.	(o) otcových, matčiných	(o) otcových, matčiných	(o) otcových, matčiných
7. p.	otcovými, matčinými	otcovými, matčinými	otcovými, matčinými

17 Utvoř přivlastňovací přídavné jméno od jména v závorce. Použij spisovný tvar. Spojení přídavného a podstatného jména přepiš do sešitu.

Poslal jsem e-mail (Luboš) učitelce. S (Patrik) bratrem se znám docela dobře. Bez (Tomáš) svolení ti tu knihu nepůjčím. O (pachatel) úkrytu policie věděla asi týden. Bez (brankář) skvělého výkonu by zápas skončil porážkou. Bez (Lucie) skvělých koláčků by to nebyla žádná pořádná oslava. Byla jsem se podívat na (Katka) štěňátka. O (Aneta) odchodu na jinou školu mluvila celá třída. Půjďme tam s (Eva) babičkou. Drželi stráž před (král) komnatami. Kontrolovala pravopis v (ministr) prohlášeních pro tisk.

VÍŠ, ŽE...

Názvy obcí končící na **-ov** (**Jeníkov**, **Mirošov**, **Františkov**) mají původ v přivlastňovacích přídavných jménech. Např. **Jeníkov** znamenalo **Jeníkův**, jméno obce naznačovalo, kdo ji založil nebo komu dané území patřilo.

SOUVISLOSTI...

- Najdi na **mapě ČR** alespoň pět obcí, které mají v názvu přivlastňovací přídavné jméno.
- Která z nich je nejbliž tvému bydlišti?

18 Vyhledej si, čemu se říká:

Faradayova klec, Crohnova choroba, Occamova břitva, Sámova říše, faraonova pomsta, Pavlovův reflex, Pulitzerova cena, čertovo lejno, císařovy nové šaty, Pyrrhovo vítězství, dáblův advokát, Achillova pata

Co už vím

Vím, že pravidla v komunikaci slouží k tomu, abychom si rychleji a snadněji porozuměli.

Vím, že se pravidla dělí na psaná a nepsaná.

Vím, která čtyři pravidla jsou důležitá pro běžnou konverzaci mezi dvěma lidmi.

Vím, že pokud do vlastního textu čerpám z dalších zdrojů (knihy, internetu apod.), měl/a bych v textu uvést alespoň autora a název zdroje.

Vím, že text, který chci napsat, bych si měl/a nejdřív promyslet a připravit.

Vím, že přídavná jména popisují vlastnosti a shodují se s podstatnými jmény v pádě, čísle a rodě.

Vím, že přídavná jména se dělí na měkká, tvrdá a přívlastňovací, znám jejich vzory.

Vím, že přídavná jména mohou používat i k hodnocení, a vím, že hodnotit musím vždy citlivě.

Co už umím

U každého tvrzení vyber obrázek, který odpovídá tomu, jak dobře danou věc ovládáš.

Umím rozpoznávat, díky čemu různé komunikační situace probíhají plynule, a kvůli čemu se naopak zadržávají.

Umím pomocí přídavných jmen popsat různé zvukové vlastnosti komunikace.

Umím vést rozhovor s tísňovou linkou zdravotnické záchranné služby.

Umím používat nové metody – myšlenkovou mapu a metodu I.N.S.E.R.T.

Umím podle návodných bodů vytvořit vlastní text.

Umím určit, kdy ve svém textu musím citovat jiného autora.

Umím přídavnému jménu přiřadit vzor a podle něj napsat správně i/y v koncovce.

Umím v řeči použít spisovné tvary přívlastňovacích přídavných jmen.

Více informací o projektu se dozvíte
načtením tohoto QR kódu.

PILOTNÍ VÝTISK.
URČENO VÝHRADNĚ PRO SPOLUPRÁCI
S NAKLADATELSTVÍM FRAUS KLETT.